

Empir a biedermeier (1790 - 1840)

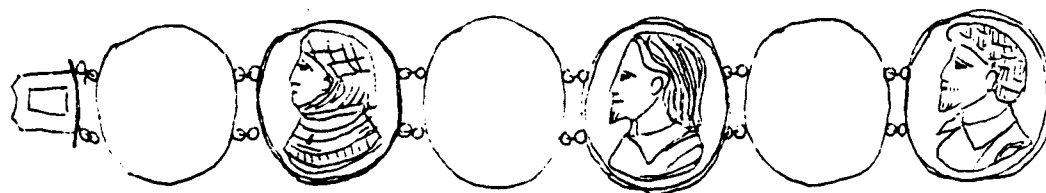
Empir i biedermeier částečně vychází z klasicismu 18. století, inspirovaného antikou a renesancí. Zájem o antiku byl částečně podmíněn i archeologickými vykopávkami zejména v Pompejích objevených v roce 1718. **Klasicismus** se v západní Evropě objevuje po roce 1760 a koexistuje s rokokem. Na konci 18. století roste význam Anglie. Po roce 1780 se anglická móda stává vzorem. V době francouzské revoluce v roce 1789 se dočasně přesouvá těžišť zlatnické výroby do Londýna. Zvláštního významu si vydobyla firma **Rundell**, která pracovala pro královský dvůr, především pro George IV. Angličané přinášejí ve větší míře do šperku další barevné kameny jako: ametyst, topaz, chrysopras, chryzoberyl, tyrkys. Po nástupu Napoleona I. se ve Francii uplatňuje empir a vedoucí pozice Francie v oblasti zlatnické výroby se opět obnovuje. V roce 1798 Francie zavedla jednotný systém puncování šperků. Napoleon měl v oblibě šperky v tak zvaném řeckém a římském stylu, ale ve skutečnosti se jednalo spíše o šperky s prvky antické architektury, protože v době empiru nebylo ještě mnoho antických šperků nalezeno. Na počátku 19. století dochází k velké změně ve zlatnické výrobě. Velké zlatnické firmy postupně ustupují od výhradní zakázkové výroby. Měšťané šperky příliš neobjednávají, dávají přednost výběru z hotového zboží. Zlatníci jsou nuceni ke svým dílnám otevírat i obchody. Ve výrobě na sklad se pochopitelně ustupuje od nejdražších kamenů, a proto se ve velké míře objevují kameny levnější a dokonce i skleněné náhražky. Vrcholem snižování ceny materiálu je používání obecných kovů, zejména litiny v Německu. **Empir** byl pro střední Evropu od počátku cizorodým prvkem vnuceným Francií Napoleona I., a ve své ryzi podobě se příliš neuplatnil. Měl však vliv na nový měšťanský styl **biedermeier**. Empir používal napoleonské motivy jako napoleonské „N“, symbol orla, sfingy a okřídlených lvů. Empir si dále potrpěl na symetrii. Často se objevují párové šperky což platí zvláště o náramcích. Typickým znakem empiru jsou i pásy pod nadry s výraznou sponou. Typické jsou i koliery z několika řad drahých kamenů nebo perel opatřené výraznou sponou. Podobně jsou vytvářeny i náramky. Náramky se nosí párově často vysoko na paži. Náušnice jsou rovněž populární, obvykle závěsné. Hojně se objevují ozdoby hlavy, čelenka a další ozdoby do účesů se nosí současně. V revoluční Francii je častým symbolem na špercích symbol liktorských svazků a frygické čapky. Typický je i trojúhelník a i jiné rovnostářské symboly. V době egyptského Napoleonova tažení jsou populární egyptské motivy a později antické motivy vůbec. Biedermeier si potrpí mimo jiné i na **sentimentální symboly**. Vyskytují se symboly spojených rukou, kříže, kotvy, hada stočeného v kruhu, který si požívá vlastní ocas jako symbol věčnosti. Vyskytují se romantické vzpomínkové šperky, ve kterých počáteční písmena drahých kamenů vyjadřují slova. Například anglické slovo „regard“ (vzpomínej) se vyjadřovalo těmito kameny: rubínem (ruby), smaragdem (emerald), granátem (garnet), akvamarínem, opět rubínem a diamantem. Někdy jsou v kamenech zašifrovány i složitější vzkazy. Objevují se hojně pečetní prsteny s erby. Kartuš jako stylizovaný erb je i ornamentální výzdobou řady šperků a předmětů z drahých kovů zvláště 2. poloviny 19. století. Celé 19. století bylo již stejně jako 20. století směsí různých stylů, které se vzájemně prolínaly. Souběžně biedermeierem probíhá i **styl novogotický**. Neogotika se projevuje výrazně v architektuře, k typickým stavbám patří zámek Hluboká v Jižních Čechách. **Pseudorománský** či **druhorokokový** styl se rovněž částečně kryje s biedermeierem. K návratu historických stylů dochází i v důsledku romantismu. I malířství ovlivňuje **romantismus**, který však není zaměřen pouze na historii, nýbrž na romantickou krajinu jako je alpská krajina a zříceniny. Později romantismus ustupuje realismu a

Drahé kovy

50

historismu, který se už zaměřuje přímo na historické události. Od konzervativní šlechty v Čechách se nedalo čekat, že vezme za svůj *biedermeier* a většinou stále lpěla na barokní tradici, a ovlivňovala venkov. V empiru se začíná šperk stávat majetkem širších vrstev. Projevuje se jednak technologické zdokonalení, používá se i červené zlato, vedle dříve používaného žlutého a sytě žlutého neboli dukátového zlata. V dekoru se znovu objevuje antická inspirace, především **kameje** řezané v karneolu, onyxu, lávě, achátu a křišťálu v podobě antických hlav. Popularita kamejí byla v tomto období nesmírná a dochází i k padělání antických vzorů. Inspirace kamejí není jenom antická, dělají se siluety známých osobností, romanticky pojatý antický styl i siluety atraktivních dívek. Po roce 1820 nastává masové rozšíření mušlových kamejí, zvláště v hnědé barvě s bílým podkladem. Mistry ve výrobě kamejí byly v 19. století Italové. Zájem o kamej a gemy trvá po celé 19. století, pozdější kameje jsou často příliš velké a šetří se na kovovém materiálu. Kameje se nahrazují neglazovanou kameninou typu Wedgwood, vystouplý dekor těchto kamejí je obvykle bílý, základ zelený či jaspisově šedo modrý. K výrobě kamejí se dále používá lisované sklo a dokonce litina. Kameje se vyrábějí i z přírodních uměle upravených materiálů například z barveného achátu. Zvláštností je i gema dubleta, složená ze dvou druhů kamene, reliéf je z bílého kamene a je připevněn na kámen barevný. Tato metoda byla později aplikována i na sklo.

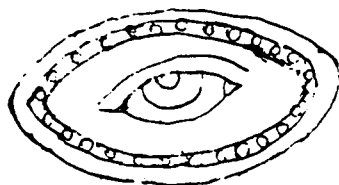
Brož s mušlovou kamejí,
polovina 19. století:



Náramek s kamejemi,
1. polovina 19. století:

S romantismem souvisí i **vlasový šperk**. Vlasové šperky se objevují již v 17. století, ale nejpopulárnější byly v první polovině století devatenáctého. Z vlasů se splétaly řetízky, které se spojovaly ozdobnými sponami. Spony k těmto ozdobným řetízům byly spíše z obecných kovů, ale vyskytovaly se i spony zlaté. Specialitou empiru a biedermeieru byla miniatura. Kvalitnější kusy byly malovány na slonové kosti, ale i na jiném podkladě, často i na papíře. **Miniatury** o velikosti lidské dlaně se osazovaly do perleťových či kostěných rámečků, ale mohly být i součástí šperku osazené ve stříbrném či zlatém rámečku. Miniatury do šperků se malovaly na porcelánu popřípadě zvláště v 18. století na emailu, jinak nejvíce na slonové kosti. Miniatura se však dělala v menší míře i v baroku, v té době se miniatury ve špercích objevují i jako olej na plátně či pergamenu. Počátky miniatury sahají do Anglie počátku 16. století, kde pro anglického krále Jindřicha VIII. pracoval Hans Holbein mladší. Mimo jiné Holbein maloval v miniatuře portréty kandidátek na sňatek s králem. Miniatura až do poloviny 19. století sloužila místo fotografie. Umožňovala jejich držitelé mít portrét milované osoby stále při sobě. V 19. století byla miniatura nahrazena medailony s rámečky na fotografii. Fotografie se uplatňuje po roce 1839. Kromě těchto **intimních miniatur** se vyskytují ještě **miniatury oficiální**, například s portréty panovníka. U oficiálních miniatur se objevuje reprodukční technika nejprve v podobě litografie a později i přenos fotocestou na různé materiály, slonovinu nevýjimaje. Na konci 19. století vzniká tímto způsobem řada padělků starých miniatur. Nejznámější napodobeniny jsou tak zvané drážďanské práce, jsou zhotoveny fotocestou a přeneseny na slonovinu a následně kolorovány. Rámečky těchto napodobenin jsou tak zvané pianové rámečky, v zadní části často adjustované pomocí papíru z 18. století, který má vzbudit dojem pravosti. Dnes se u napodobenin místo slonoviny používají celuloidové destičky. Padělají se práce nejznámějších autorů jako Jean-Baptiste Isabey. Anglická královna Alžběta I. se ráda portrétovala na miniatuře, jejím dvorním malířem byl Nicholas Hilliard. V 17. století se ve šperku začíná objevovat miniatura jako malovaný email v měděné destičce. Nejslavnější miniatury jsou francouzské miniatury 18. století. Jsou malovány kvašem na slonové kosti za pomoci lupy a štětce z kuních chlupů. Objevují se šperky, na kterých je jako miniatura zobrazena pouze silueta z konce 18. století. O rozvoj techniky francouzského kvaše na slonovině se zasloužil miniaturista Peter Adolf Hall. V Anglii se po celé 18. století používá v miniatuře akvarel. Ve šperku však převládá všude v 18. století malovaný email a později v 19. století malovaný porcelán. Kromě portrétů se ve šperku objevují i miniatury galantních motivů, žánrových výjevů a podobně. Často se jedná i o přenesení známých obrazů do miniatury. Miniaturami se zdobí krabičky na šňupací tabák, hodinky, brože, závěsné šperky. Nejznámějším miniaturistou vůbec byl Jean-Baptiste Isabey. Už za svého života byl hojně napodobován. Byl dvorním miniaturistou Napoleona I., ale portrétoval i účastníky vídeňského kongresu v roce 1815. Miniatury Halla a Isabeye dosahují cen až 40.000,- amerických dolarů. Nejznámějším vídeňským miniaturistou byl Moritz Michael Daffinger, který tvořil v 1. polovině 19. století. V 1. polovině 19. století se vytvořilo velké množství tak zvaných měšťanských miniatur nižší kvality, už ani ty se však příliš na českém trhu nevyskytují. Nejznámější čeští miniaturisté té doby jsou: Meyer, Suchý, Mašek, Hořčíka, Machek, Mánes, Brandejs, Bekl, většina z nich byla i výbornými malíři. Zvláštní kapitolou jsou umělci, kteří se zabývali adjustováním miniatur, některé rámečky jsou provedeny zlatnickou technikou, osazeny drahými kameny, brilianty nevýjimaje.

Brož s malovaným okem, miniatura, 1. polovina 19. století:



V období klasicismu a empiru se obnovuje zájem o **korál**, který byl ceněn už v antice, ve středověku a renesanci. Většina kvalitních korálů pochází ze středozevního moře. Nejoblíbenější barva korálu byla krvavě červená, méně růžová, a nejméně pak bílá nebo žlutá. V 18. století byl korál spojován s dětmi, a drobné šperky z korálu se dávaly jako dary ke křtu. V první polovině 19. století se často vyřezávaly z korálů kameje, na řezbu bylo potřeba použít silného korálu, a takové kameje z korálu jsou dnes vysoce ceněny. Střediskem zpracování korálu byla Itálie zvláště Neapol a Řím. Ve 2. polovině 19. století zájem o korál mírně upadá. Z nových materiálů se používá **želvovina**, která je řezána jako hřeben a zdobena zlatem a drahými kameny pro držení vysokých účesů, populárních v tomto období. Rozšířenější jsou i **diamanty**. Ve špercích se objevují diamanty i nejhorší kvality osazené už jen výjimečně do stříbra ve formě rout a pouze velké čistší kameny jsou osazeny ažurovaně (v průhledu). Drobné kameny se osazovaly do skříněk pavé technikou. Takto vyrobené zlaté i stříbrné šperky s diamantovým dlážděním se mohou objevit v obchodech i dnes, diamanty osazené ve zlatě do skříněk ve formě rout jsou podkládány stříbrnou fólií, aby vynikly vlastnosti diamantu. Diamanty se osazovaly pavé technikou do stříbra již během celého 18. století a to nejen ve Francii. Přesnější zařazení takového šperku může být problematické. Diamantové routy se používají ve špercích i v 2. polovině 19. století, ale již výhradně ve zlatě a podkládají se stříbrnou fólií. Od poloviny 19. století, se díky poklesu ceny stříbra, považovalo za nedůstojné osazovat drahé diamanty do tohoto méně hodnotného kovu. Po roce 1790 se používá hojněji i fasování drahých kamenů v průhledu. Biedermeier nebyl stylem universálním, byl stylem měšťanského interiéru a ve své typické podobě je charakteristický pro střední Evropu. Ve své podstatě vycházel z empiru a klasicismu byl však komornější, upravený skromnějším vkusu a předměty v tomto stylu zhotovené byly ve vlastnictví většího počtu lidí než kdykoliv dosud.

Na tomto místě je vhodné zmínit se o snubních prstýncích. **Snubní prstýnky** už byly záležitostí Římanů. Římané původně nosili železný kroužek. Až do 19. století byly mezi prostým lidem rozšířeny snubní prstýnky stříbrné. Vyšší vrstvy od konce 18. století užívají jako snubní prstýnky jednoduché zlaté kroužky. Snubní prstýnky se nosily pořád i při práci, proto vždy bylo nutností dělat je tak, aby možnost jejich poškození byla co nejmenší. Po napoleonských válkách a znovu v 1. světové válce němečtí patrioti nosili prstýnky litinové s nápisem „Gold gab ich für Eisen“, to je: zlato

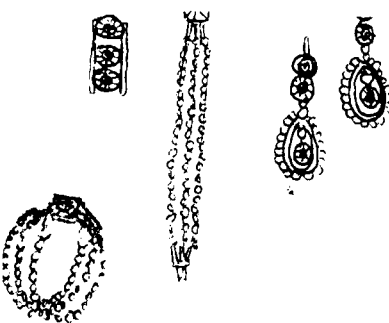
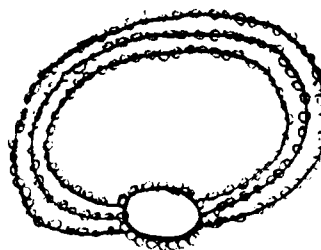
Drahé kovy

53

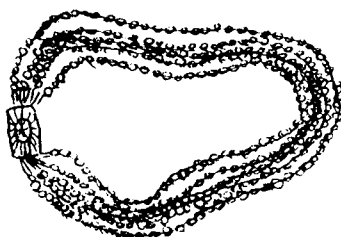
jsem dal za železo. Zde nalézáme další fenomén té doby - **litinový šperk**. Litinové šperky souvisí s chudnutím střední Evropy po napoleonských válkách. Hlavním producentem litinových šperků jsou berlínské hutě. První litinové šperky se v Berlíně objevují po roce 1820. V Čechách jsou nejvýznamnější Komárovské neboli Hořovické hutě. Z litiny se odlévaly i napodobeniny římských gem (hlavy z profilu). Kromě kamejí jsou populární rostlinné motivy a v 60. letech 19. století gotizující prvky. Litinové šperky se obvykle barvily na černo. Litinové šperky se sice vyráběly např. v Hořovicích nebo Komárově na Berounku, ale nejpoblíbenější byly v Německu (Prusku). Litinové šperky z 19. století jsou dnes ceněny zejména v Německu, kde se ceny u výjimečných kusů pohybují v přepočtu v desítkách tisíc Kč. Vysoká cena je odvozena z toho, že se mnoho těchto šperků nezachovalo jednak díky jejich křehkosti a jednak díky jejich nemodernosti v pozdějším období. V Anglii nebyly litinové šperky rozšířeny. Ve stejné době se však v Anglii vyráběly šperky z **broušené oceli**. V biedermeieru se nosily obvykle párové náramky a to nejen na zápěstí, ale někdy na podpaží (jako Římané). Náramky a náhrdelníky byly často jen šňůrami kamenů navlečených na niti spojených krásnou záponou (uzávěrem). Populární byl rovněž ve špercích velký centrální kámen obklopený malými kamínky tak zvaná **riviéra**.



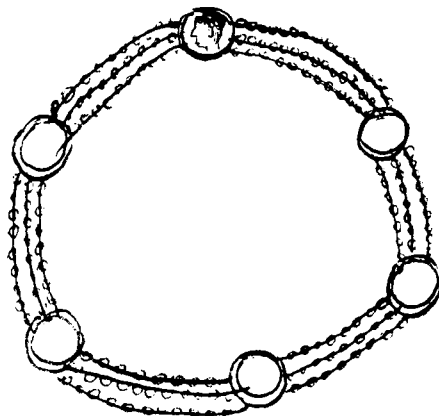
Riviéra - velký kámen ohraničený malými kameny:



Empirová souprava (parure):



Náramek s ozdobným uzávěrem:



Náhrdelník s kamejemi:

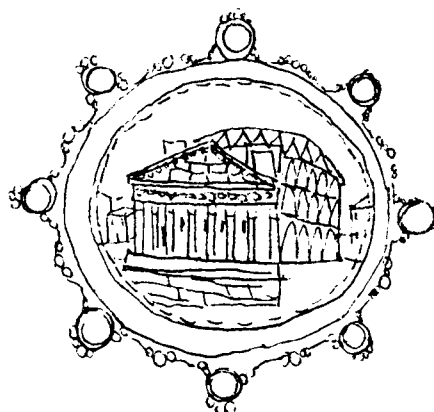
Náušnice se často neskládaly z jedné dílu, ale byly dlouhé, se závěsy. Náušnice nabývaly na významu, neboť se odhalovaly uši. Na špercích se začaly používat porcelánové gemy z neglazovaného porcelánu biskvitu typu Wedgwood, napodobující antické gemy. Kamenina typu **Wedgwood** se používala od roku 1784. Podklad byl modrý (jaspis), zelený, černý a na něm bílý plastický reliéf. V Anglii byly velmi populární šperky z **broušené oceli**, která měla efekt podobný jako markazity. Broušená ocel se velmi často používala s kamejemi z wedgwoodské kameniny. Náramky se někdy vyráběly i z vlasů opět spojenými krásným uzávěrem. Gemy se řezou i z mušlí (mušlové gemy), což přetrvává po celé 19. století a děje se i dnes. Populární je i řezba v korálu. Používaným materiálem na smuteční šperk se stal gagát a obsidián, což vydrželo i v druhé polovině 19. století. Další zdobnou technikou je **mozaika**. Mozaika složená z tvrdých kamenů (pietro-dura) tj. z mramorových úlomků, jaspisu, chalcedonu zobrazující obvykle květiny, ovoce, ptáky se nazývá **florentská**. Florentská mozaika se osazovala ve zlatě a byla velmi ceněna. Florentská mozaika byla často napodobována např. v anglickém Derby, nebo i v Čechách v Karlových Varech, kde byly později kamennou mozaikou zdobeny především krabičky. Florentská mozaika se někdy nazývá mozaikou peitra dura. Drobnější předměty z florentské mozaiky z poloviny 19. století se v Německu v přepočtu pohybují v desítkách tisíc Kč. Ceny nad 100.000,- Kč nejsou obvyklé. Levnější náhražkou florentské mozaiky suvenýrového typu se stala **římská mozaika**. Římská mozaika byla vytvářena z barevného skla. V 1. polovině 19. století byly hlavním námětem římské mozaiky antické památky (ruiny), později i květiny, zvířata a výjevy z přírody. Cena římské a florentské mozaiky z poloviny 19. století se dnes příliš neliší. Cena běžnějších broží s mozaikou ve zlatě se dnes pohybuje do 20.000,- Kč. V době největší módy florentské a římské mozaiky v 1. polovině 19. století se dovážely neosazené kusy do Paříže a Londýna a teprve zde se osazovaly do šperků. Mozaika se osazovala ve zlatě, stříbře a později i v mosazi. Římská mozaika se osazovala výhradně ve zlatě a stříbře. V mosazi se objevuje skleněná mozaika novější z 20. století, tak zvaná mozaika benátské. U novějších šperků s římskou mozaikou suvenýrového typu se objevuje nápis Roma nebo Venezia. Ve šperku se objevují prvky romantismu, typu láska, přátelství, projevující se schránkami s vyobrazením milované osoby popřípadě schránka na vlasy milované osoby. Populární byly i výrobky s „**měsíčními**“ **kameny**, každému měsíci v roce byl přidělen příslušný kámen, který měl přinést štěstí. Měsíční kameny patří mezi sentimentální prvky. V roce 1776 vzniká v Rakousku puncovní povinnost a k změnám puncovního zákona dochází v letech 1806 a 1810. Puncují se pouze výrobky nad 2 gramy. Někdy se objevuje i monogram s mistrovskou značkou, to platí i pro

Drahé kovy

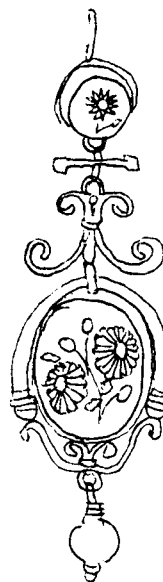
55

starší předměty. U šperků z počátku 19. století je však punc často ztracen nejen otěrem, ale i díky předělvkám předmětu.

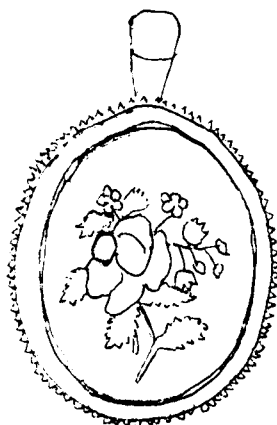
Římská mozaika,
brož s antickou architekturou,
2. polovina 19. století:



Náušnice římská mozaika
z roku 1870 s dekorem
mozaiky florentské:



Závěs s typickým
květinovým dekorem
florentské mozaiky:



Milníkem v české výrobě byla průmyslová výstava v Praze v roce 1791, od tohoto data se prudce rozvíjí výroba šperků z českých granátů. Empirové období přineslo oblibu šperků z jemných drátků a kuliček. Filigrán a granulace byl znám již v antice, kde toto umění dovedly k dokonalosti zvláště Etruskové. Technika granulace byla až do poloviny 19. století téměř zapomenuta, oživil ji zlatník Castellani. Filigránové šperky se dnes zhotovují především ze stříbra. Obvykle jsou vyrobeny ze stříbra v orientálním stylu. Tradičními výrobci takových šperků jsou země bývalého

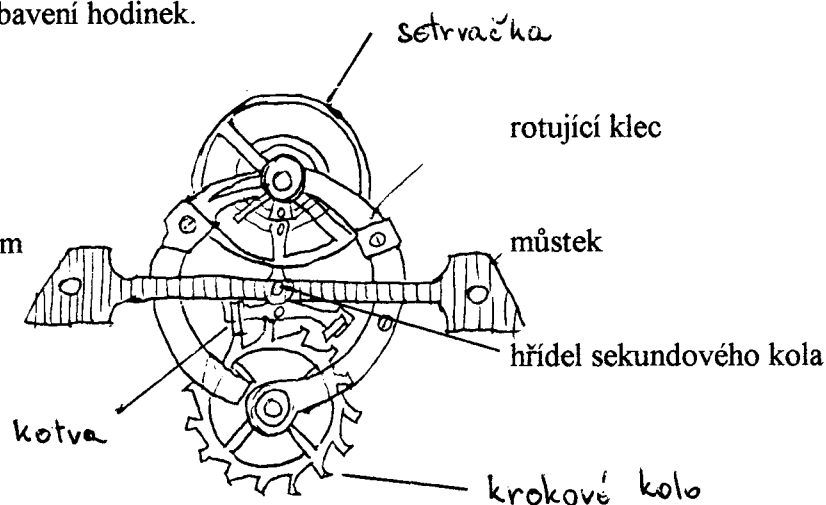
Drahé kovy

56

byzantského vlivu od Turecka přes Balkán po Rusko. Nejkrásnějším představitelem granátového empirového šperku je souprava Ulriky von Levetzow z roku 1820, která je tvořena náušnicemi, prstenem, náhrdelníkem s pěti řadými granátovými šňůrami, 2 šňůrové náramky, brože. Šperk se vůbec nepodobá něčemu z 2. pol. 19. století, ani tomu co produkuje dnešní komerce. Granáty zde vůbec nefigurují jako kámen skupinový, vždyť 2 náušnice mají jen čtyři kameny, brož tři a prsten pouze jeden kámen. Je zde dán velký prostor zlatému filigránu. Kameny jsou usazeny v obrubách s průhledem (ažurou), jsou viditelné ze spodu i shora. V té době byly granátové zlaté šperky stále spíše ve vlastnictví šlechty, bylo jich málo a dnes mají mimořádnou hodnotu. K oblibě granátových šperků přispěl i rozkvět lázeňských měst Karlových Varů a Teplíc. Na počátku 19. století se objevují i v Čechách velké zlatnické firmy vyrábějící pro obchod nejrozličnější zlatnické zboží. Největší firmou tohoto typu byla firma Hynek Prokop Gindle, která sídlila v Praze, v Celetné ulici číslo 563.

V období klasicismu dochází k ústupu reliéfního zdobení i u anglických hodinek. **Hodinky** jsou zdobeny **smalty** s antickými výjevy. Populární je zvláště černá a bílá barva. Hodinky jsou často orámovány půlenými perlami, výjimečně pravými, běžněji smaltovými napodobeninami perel. Na konci 18. století se objevuje i průsvitný (transparentní smalt) obvykle v červené, zelené nebo liliové barvě. Tyto transparentní smalty jsou nanášeny na pláště hodinek zdobených gilošováním. Hodinky mají **ciferníky** obvykle zdobené smalty. Číslice jsou pochopitelně římské, což je běžné až do roku 1870. Na konci 18. století se rovněž hojněji vyskytují hodinky nejen fantazijních tvarů, jako tabatěrky, ale i se zvláštními strojky, které umožňují pohyby různých součástí, popřípadě se strojky hracími. V období biedermeieru zaznamenal velký pokrok **vývoj kapesních hodinek**. Na počátku 19. století se objevily **Brequetovy hodinky**, které se vyznačovaly mimo jiné velmi plochým tvarem a byly po roce 1830 nejen hojně napodobovány, ale dokonce i padělány. Tvrdí se, že 1/3 hodinek z té doby označené jako Brequetovy hodinky jsou padělky. Louise Brequet (1747-1823) přišel s mnoha významnými vylepšeními hodinek, je mu připisován i vynález tak zvaného tourbilionu. **Tourbilion** je zařízení, které omezuje nepříznivý vliv zemské gravitace při změnách polohy hodinek na tření čepů v ložiscích krokového ústrojí. Krokové kolo a setrvačka jsou u tourbilionu uloženy ve zvláštní kleci. Klec se otáčí kolem hřídele sekundového kola rychlostí 1 otáčky za minutu. Tourbilion není ani dnes standardním vybavením hodinek.

Schéma tourbilionu s pozdějším kotvovým krokem:

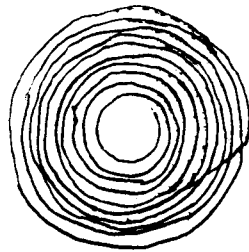


Drahé kovy

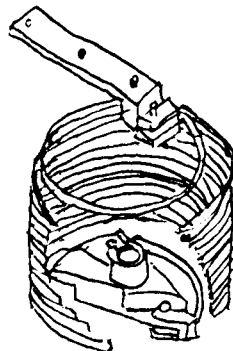
57

Po roce 1800 se vyskytují častěji luxusní hodinky s **pohyblivými figurkami a hracím strojkem**. Často se objevují i hodinky dámské, které byly menší a nosily se obvykle na krku. Těžiště technického pokroku ve vývoji hodinek se v 1. polovině 19. století definitivně přesouvá do francouzsko-švýcarské oblasti. V roce 1825 zavádí švýcarská firma **Vacheron a Constantin švýcarský kotvový krok**, který umožnil výrobu velmi plochých a přesných hodinek. Tloušťka hodinek se tak dostává pod 5 mm. V roce 1835 dále firma Vacheron a Constantin zavedla strojovou výrobu hodinek, přesto kvalita této značky zůstává. Kotvový krok se někdy také nazývá **krokem volným**. Setrvačnick, který určuje pohyb krokového kola je spojen s krokovým kolem přerušovaně pomocí kotvy. U vřetenového kroku bylo toto spojení pevné a setrvačnick při zpětném pohybu působil proti směru otáčení krokového kola, což narušovalo přesný chod hodinek. Hodinky se švýcarským kotvovým krokem se mnohem snadněji rozbíhají než hodinky s krokem vřetenovým. V hodinkách se od 1. poloviny 19. století objevují i další typy kroků. Jedná se především o tak zvaný **duplexní krok**. Tento krok je poměrně výrobně složitý, má dva kmity za sekundu, a vteřinovka se vždy zastavuje během 1 vteřiny 2x, což je na první pohled patrné. Zvuk těchto hodinek se přirovnává ke zvuku vlaku. Tyto hodinky byly pro svoji přesnost populární v orientě, a proto hovoříme o tak zvaném čínském duplexu. Zdobení hodinek je často provedeno orientálními motivy. Systém duplex je vždy označen slovem duplex na zadním plášti hodinek a duplexy se prodávají v ceně nad 25.000,- Kč. Vysokou přesností se vyznačuje **chronometrický krok** zkonstruovaný původně pro námořní účely. Tyto kroky jsou však citlivé na nárazy a polohu při chodu, a proto se příliš nerozšířily. Na první pohled se odlišují od kotvového kroku spirálou, která není plošná jako Brequetova spirála, ale má válcovitý tvar. Známým pozdějším výrobcem hodinek s chronometrickým krokem je firma Ulysse Nardin. Cena takovým hodinek je vždy několik desítek tisíc korun.

Brequetův hodinkový vlásek:

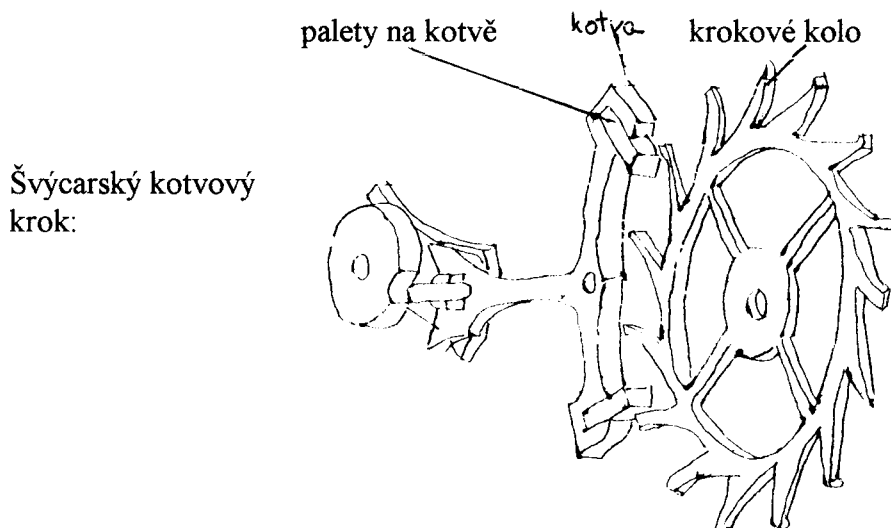


Válcový vlásek typický pro chronometry:



Drahé kovy

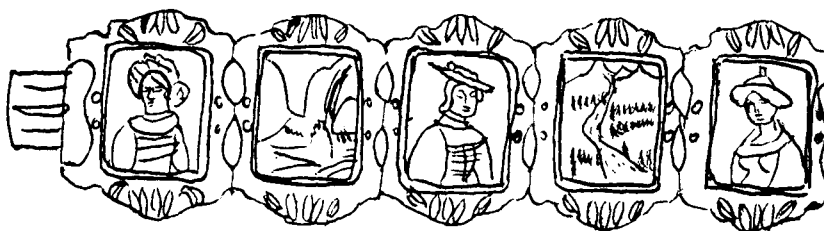
58



Hodinky se stávaly majetkem širších vrstev, ale ukazovalo se, že nošení klíčků k hodinkám je nepraktické, časté ztráty klíčků si vynutily změnu. Klíčkem se do té doby hodinky nejen natahovaly, ale i nařizovaly. K nařizování hodinek sloužil obvykle otvor na klíček ze zadní strany hodinek v jejich středu. Natahování hodinek bylo umístěno ke straně dle polohy pérovniku, a provádělo se obvykle rovněž ze zadní strany hodinek. Natahování klíčkem bylo rozšířeno až do 2. poloviny 19. století, proto se můžeme setkat s klíčkovými hodinkami s cylindrovým, a výjimečně i s kotvovým krokem. Nejčastější z té doby jsou však klíčovky s válečkovým (cylindrovým krokem). Bylo vytvořeno několik systémů natahování bez klíčku, nejjednodušší bylo natahování sklopným pevně přidělaným klíčkem jako u pozdějších mechanických budíků. V roce 1842 bylo konečně nahrazeno natahování kapesních hodinek pomocí klíčku **natahováním pomocí korunky** na boku pláště. K přechodu nedošlo samozřejmě ze dne na den. Natahování bez klíčku se ujalo nejdříve ve Francii a Švýcarsku a až v 80. letech 19. století v Anglii. Sláva anglických hodinek v 2. polovině 19. století vůbec postupně upadá. Kapesní hodinky se stříbrnými, či zlatými pláštěmi a mosaznými strojky se těšily velké popularitě po celé 19. a počátkem 20. století. Podle způsobu nařizování hodinek, lze určit jejich stáří. Po roce 1842 se kapesní hodinky nařizovaly vytažením pojistky na boku pláště. Pozdějším patentem je zamáčknutí kuličky na boku pláště. Na přelomu 19. a 20. století se již hodinky nařizovaly vytažením korunky na boku pláště. Lepší tříplášťové hodinky otvíraly vrchní plášť chránící ciferník zmáčknutím korunky. Více plášťové hodinky se považovaly za dražší a obvykle se zhotovovaly z drahých kovů. Od poloviny 19. století končí ruční výroba hodinek, protože drobní hodináři nemohou konkurovat strojní výrobě. S hodinkami souvisely různé doplňky jako **řetízky** s ozdobami, například pečetítka (breloque). Řetízky se připojovaly malou karabinkou na **oblík** hodinek, což je oko z kovu kolem korunky. Hodinky z drahých kovů se někdy nepuncovaly jen ze vnitř na zadní plášť hodinek, ale i na oblík. Velká karabina řetízku se připojovala ke knoflíkové dírci u saka. Hodinky se nosily v kapse u saka. V polovině 19. století se stává hodinkovou velmocí Švýcarsko, které jako první zavedlo jejich tovární výrobu a unifikovalo součástky do hodinek. V Anglii se tovární výroba hodinek uplatnila pouze ve firmě LWC. Jediní kdo dokážou Švýcarům ve 2. polovině 19. století konkurovat jsou Američané.

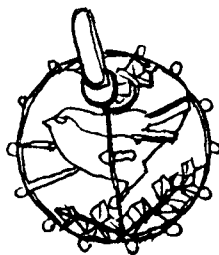
Období historismu bylo dobou hledání. Šlechta již nebyla dostatečně mocná, aby prosadila zcela nový umělecký styl a buržoazie nebyla ještě schopná se tohoto úkolu zhostit. Tak je zdůvodňován tento návrat ke starým vzorům. Po **2. rokoku** se prosadil **pseudorenesanční sloh** a to v 60. let 19. století, tento sloh byl vystřídán **2. barokem** a **3. rokokem**, které se již krylo se secesí. Zvláště ve šperku bylo toto období typické velmi širokým typem námětů. Díky archeologickým vykopávkám se objevuje tak zvaný **archeologický styl**. Dalším zdrojem inspirace jsou již zmíněné **historické styly** (gotika, renesance.....). Na konci 19. století se objevují **orientální vlivy** zvláště z Japonska a Číny. Ve šperku se dále objevují **žertovné a technické náměty**: květiny, zvířata, sportovní náměty a lovecké motivy. Z naturalistických námětů jsou nejpopulárnější květiny, motýli, hadi (požírající svůj ocas), ptáci (sedící v hnízdě). Technickými náměty jsou zvláště parníky a lokomotivy. Rozvoj cestování příznivě ovlivňuje tak zvaný **suvenýrový šperk**, do kterého lze zařadit římskou a florentskou mozaiku, wedgewoodskou kamej, šperky s českými granáty nebo tak zvaný švýcarský email.

Náramek se švýcarským email:



Používají se **materiály** jako v 1. polovině 19. století, ale vznikají i materiály nové, které imitují materiály cennější. Dochází i k devalvaci ceny některých materiálů. To je typické u stříbrného zboží. Od roku 1880 jsou stříbrné šperky považovány za levné, a tato pravda platí dnes. Používají se nové materiály přírodní. Vzniká mineralogie jako vědecký obor a nalézají se nové druhy drahokamů. V Benátkách se rozvíjí výroba skleněné mozaiky, která navazuje na tradici mozaiky římské. Náměty benátské mozaiky jsou zvláště v podobě květin, mozaika se osazuje v mosazných rámečcích v brožích, náramcích a náhrdelnicích. **Benátská (římská) mozaika** byla populární i na počátku 20. století a jako suvenýr ji můžeme zakoupit v Itálii novou i dnes. Římská mozaika se vždy osazovala v drahém kovu tedy zlatě či stříbře. Pozdější suvenýrové zboží z Benátek se osazovalo v obecném kovu, obvykle v mosazi. **Orientální vlivy** měly původ v koloniích. Ve Francii byl patrný vliv islámského arabského světa, v Anglii pak indický vliv. V roce 1850 se po 200 letech světu znovuotevřelo Japonsko. Japonsko sice nemělo vlastní šperky, používají se však japonské náměty, pracuje s nimi například Francouz L. Falize a A. Falize, kteří vytvářejí šperky s cloisonné emaily.

Falize závěs cloisonné emaily,
2. polovina 19. století:



Francie, která si vydobyla svoji pozici na světovém šperkařském trhu i v 18. století, ji udržuje. Od 18. století působí mimo jiné světoznámá firma **Bapst**. Rodina Bapst žijící v Paříži byla dodavatelem králů i Napoleona I. a III. Od konce 19. století vystupuje pod názvem J a P. Bapst a syn. Ke slavné historii francouzského šperku 19. století lze počítat i firmy **Cartier** a **Boucheron**. Ve světovém měřítku je nejvýznamnějším představitelem té doby vedle anglických a francouzských zlatnických firem ruská firma Fabergé. Tato zlatnická rodina původem z Francie (hugenoti) žila několik generací v Rusku a ve 2. polovině 19. století se proslavila unikátní zlatnickou výrobou. Nevýznamnějším představitelem je **Petr Karl Fabergé** narozený v roce 1846. Firma pracuje jako již většina velkých firem té doby. Pod hlavičkou Fabergé pracuje řada zlatníků a návrhářů a **Fabergé** pouze návrhy a výrobky schvaluje. Značky Fabergé byly vytvořeny iniciály azbukou pro místní potřebu a latinkou pro vývoz. Zvláště se značily výrobky z Petrohradu a Moskvy. Specialitou firmy byly emailované předměty, rámečky, nádoby, cigártašky, kabelky, stolní nádoby. Další významnou položkou byly předměty řezané v drahých kamenech zvláště z nefritu a malachitu, jednalo se zejména o zvířata, ale i květiny. Řezby zvířat z drahých kamenů jsou hojně vyráběny i dnes nejrůznějšími firmami, květiny byly populární u nás ve 20. a 30. letech 20. století. Výrobky firmy Fabergé byly v historizujícím stylu, ale objevoval se i styl staroruský. Nejslavnější výrobky jsou carská (velikonoční) vejce s překvapením. První carské vejce daroval Alexandr III. manželce v roce 1884 k velikonočním. Velikonoční vajíčka se pak dělala každý rok. Jednalo se obvykle o vajíčko se stojánkem zdobené emaily a drahými kameny, které bylo otevíratelné a uvnitř bylo překvapení, například model vlaku transsibiřské magistrály. Roku 1896 bylo vyrobeno vejce ke korunovaci Mikuláše II. Vejce obsahovalo model korunovačního kočáru. Car dával vajíčka přátelům a příbuzným a záhy se stala známými po celém světě. V Anglii se nachází velká sbírka výrobků firmy Fabergé, protože anglická královna Margareta je v době existence firmy vášnivě sbírala. Výrobky Fabergé jsou ozdobou každé aukce starožitností. Dnes se vyrobilo velké množství napodobenin a padělků výrobků firmy Fabergé, jedná se nejen o výrobky nové zejména z Ruska, ale i dobová falza. Výrobky Fabergé nebyly napodobovány pouze v Rusku, ale po celém světě, dokonce i francouzskou firmou Cartier. Firma Fabergé zanikla v roce 1917. Petr Karl Fabergé zemřel téměř v chudobě v roce 1920 ve švýcarském Lousanne. Jeho vnuk Theo Fabergé dodnes působí jako návrhář šperků. Mnoho výrobků vyvezli exulanti z Ruska a ve 20. a 30. letech byly prodávány, proto se nachází na západě v soukromých sbírkách, mezi neznámější patří

Drahé kovy

61

sbírky Snowdowna, Hammera, Forbese. Původní běžné výrobky firmy Fabergé se na současném trhu prodávají i za stovky tisíc Kč. Cena výjimečných prací pro královské dvory je však mnohonásobně vyšší. Dnes se pod hlavičkou Fabergé vyrábějí oficiálně šperky v USA především jako šperky inspirované původní výrobou Fabergé.

Drobné závěsy (vajíčka)
od původní firmy Fabergé:



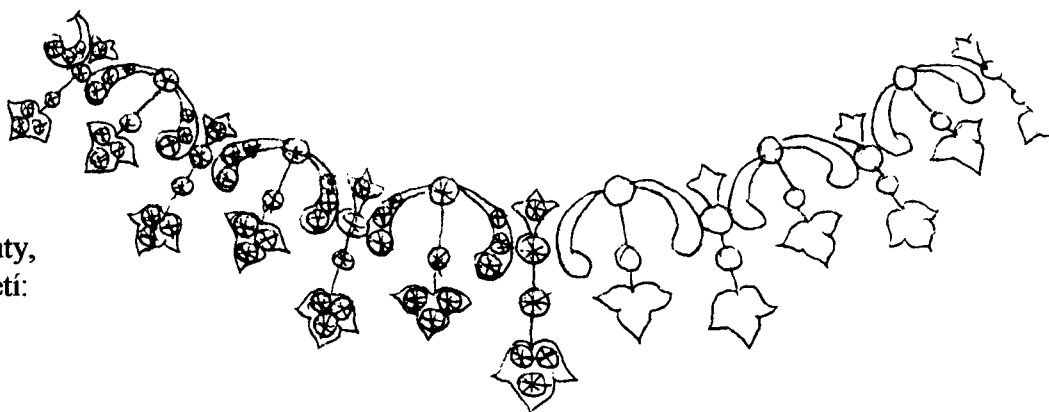
Velký význam v období historismu měla velmoc číslo jedna té doby, Velká Británie. Období historismu je v Anglii nazýváno **viktoriánským stylem**, ačkoliv na jeho konci, královna Viktorie zemřela v roce 1901, se již objevuje i secese. Styl oblékání ve viktoriánské době byl velmi složitý, nosily se velké přezdobené klobouky, šaty s mnoha krajkami a ruční práce. Královna Viktorie měla v oblibě svůj gotický zámek Balmoral a gotiku vůbec, a tak do roku 1860 doznívá novogotický styl, který se promítl i do výroby šperku. Po celé 19. století bylo velmi populární studium rostlin a ptáků, obyčejní lidé měli v této oblasti větší znalosti než průměrní lidé dnes. Nelze se divit, že realisticky ztvárněné květiny a ptáci byly vedle historismu častou inspirací zlatníků. Kromě toho se ve viktoriánském šperku objevují i motivy motýlů i jiného hmyzu. Takto vyrobené šperky se zdobily velkým množstvím barevných kamenů. Kromě jiných barevných drahých kamenů se zvláštní popularitě těšil v Anglii tyrkys a korál. Nosily se všechny druhy šperků a byly stejně zdobné jako oblečení. Kameny byly osazovány zřídka samostatně zvláště u broží, náramků, náhrdelníků, ale většinou **skupinově (pavé)**, stejně tomu tak bylo i u českých granátů. Nejpopulárnější byly diamanty a perly. U drahých viktoriánských šperků se však vyskytují i barevné kameny. O jejich rozeznávání a používání se zasloužil i anglický zlatník Edmund Streeter, který patřil k velkým znalcům kamenů té doby. Populární byly pochopitelně rubíny, safíry, smaragdy. Opály se staly ve světě populární zvláště po nálezích australských opálů na konci 19. století, do té doby byly známy pouze opály dubnické z dnešního Slovenska. V druhé polovině 19. století se začaly používat i oranžové opály mexické. Černé opály, s obvykle převládající modrou barvou, byly v Austrálii nalezeny až po roce 1905. Vysoce ceněný byl kupodivu i tyrkys. Tyrkys se do Evropy dostal z orientu a název je odvozen od francouzského názvu „turecký kámen“ (pierre turquoise). Oblíben byl i

Drahé kovy

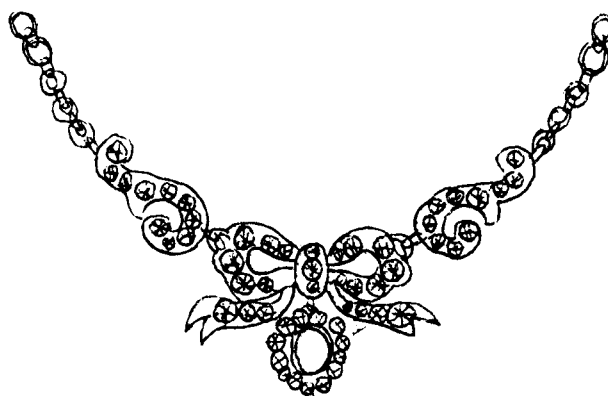
62

chryzoberyl zvláště v podobě kočičího oka jako medově žlutý kámen se stříbrným proužkem.

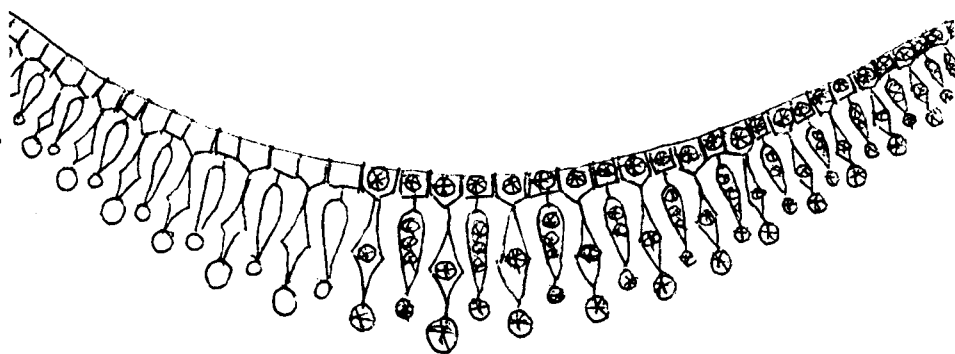
Náhrdelník s diamanty,
2. polovina 19. století:



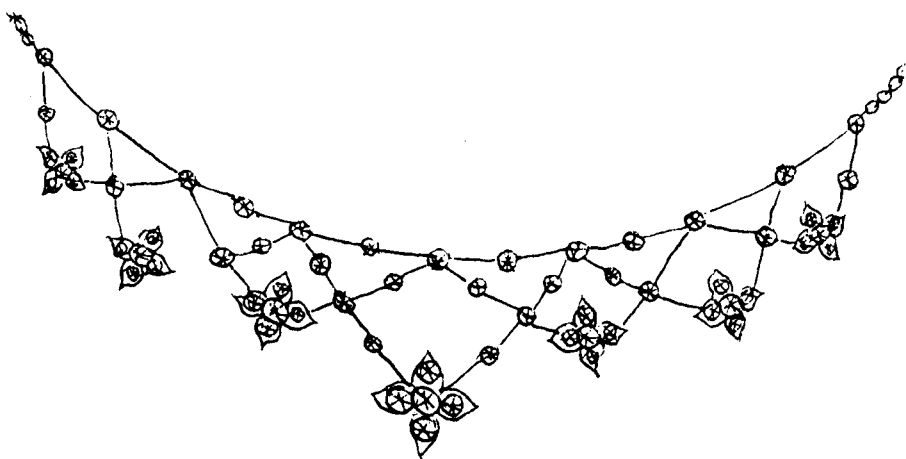
Náhrdelník s tyrkysy a
diamanty, 2. polovina 19. století:



Náhrdelník s diamanty,
2. polovina 19. století:



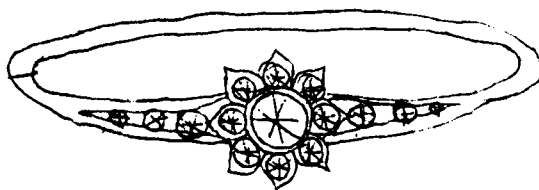
Náhrdelník s diamanty,
2. polovina 19. století:



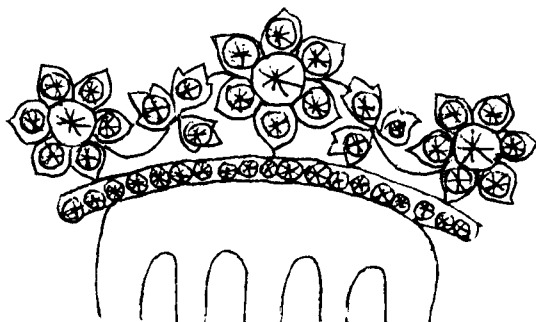
Drahé kovy

63

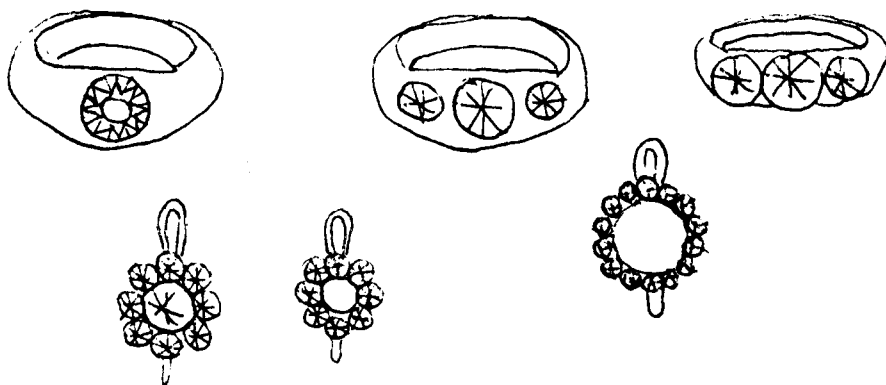
Náramek s diamanty,
2. poloviny 19. století:



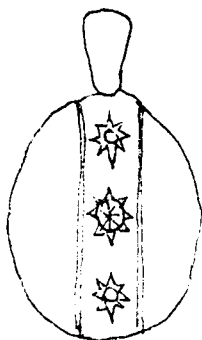
Hřebínek s diamanty,
2. poloviny 19. století:



Běžné náušnice a prsteny
z 2. poloviny 19. století:

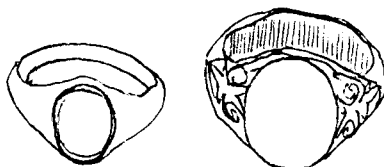


Přívěs otevíratelný
na portrét nebo foto,
2. polovina 19. století:



Ve viktoriánské době nosili šperky i **muži**, i když džentlmen byl vázán určitými konvencemi. Nosily se zlaté manžetové knoflíky, jehlice do kravaty, pečební prsteny, hodinkové řetízky, zlaté nebo stříbrné hodinky. U anglických pánských šperků se poprvé objevují šperky značící příslušnost do sportovních a zájmových klubů. Jedná se obvykle o jehlice do kravaty.

Pečební prsteny,
2. polovina 19. století:



Kamery v pečebních prstenech nebyly obvykle průhledné, ale pouze z onyxu s vyrytými iniciály. Od 90. let 19. století se ve velkém onyx vyráběl barvením chalcedonu do černa. Na pečeti u hodinkových řetízků se připouštěly i průhledné kamery jako ametyst nebo křišťál, u stříbrných obvykle jen sklo. Nosily se rovněž různé sportovní, lovecké odznaky. V zemích méně konzervativních nosili muži i další šperky včetně různých prstenů. Jako smuteční kámen byl nejpoblárnější onyx. Nejslavnějšími britskými zlatnickými firmami té doby byly **Goldsmith and Silversmiths, Streeters, Mappin and Webb**. Mappin and Webb má v současné době prodejnu i v Praze 1 na Malém náměstí. Další známou anglickou firmou byl **Souders and Shepherd**. S výrobky těchto firem se u nás nesetkáváme, jedná se obvykle o vysoce drahé předměty. Goldsmith and Silversmiths byl a je dvorním dodavatelem britské královny. Po roce 1870 vyrábějí tyto velké drahé firmy ve velkém **diamantové zboží**. V této době se zvýšily dodávky diamantů díky jihoafrickým nálezům. Na konci 19. století se výjimečně uplatnila v diamantových špercích i platina. K oblíbě diamantu přispělo i elektrické osvětlení, jenž dodává při večerních společenských událostech diamantům lesk. Zároveň se zdokonaluje brilantový brus, který plně využívá vlastností diamantů. Náměty diamantových šperků byly podobné jako na konci 18. století, tedy především květinové dekory. Tento druh diamantových šperků se objevuje až do roku 1920.

Ženy nosily ve viktoriánské době všechny druhy šperků jako dnes. Dokonce byl sortiment ještě širší. V každé lepší domácnosti se nacházel **smuteční šperk** s černými kamery. Tyto šperky byly v Británii populární po roce 1861, kdy zemřel manžel královny Viktorie, princ Albert. Smuteční šperk se nosil často zavěšen na stužce z černého sametu. Gagát používaný do levnějších smutečních šperků se objevuje už na počátku 19. století, ale více se uplatnil až po roce 1861. Někdy se objevuje na špercích latinský nápis „memento mori“, což značí pamatuj na smrt. Dalším populárním šperkem byl medailon s portrétem či pouzdrém na vlasy milované osoby. Medailony byly populární již v 1. polovině 19. století, ale vývoj šel dvěma směry. Jednak se vyráběly těžké zdobené zlaté kusy, a jednak medailony ze stříbra a tombaku na fotografii místo malovaného portrétu. Kromě medailonů se dělaly i další vzpomínkové šperky v Anglii s nápisem „regard“ (nezapomeň).

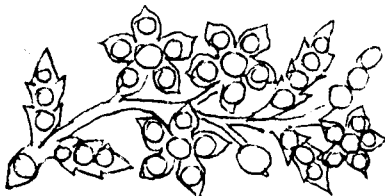
Drahé kovy

65

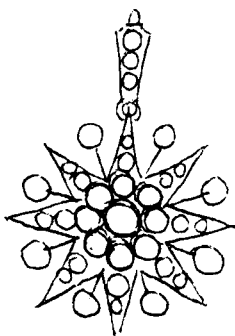
Snubní prstýnky se v druhé polovině 19. století vyráběly hladké, půlkulaté ze zlata. Tato tradice přetrvávala někde i ve 20. století, snubní prstýnek se proto dal jednoznačně identifikovat. Je zajímavé, že tuto tradici neporušila ani pozdější secese.

V polovině století se prosazuje především **2. rokoko**. Druhé rokoko vzniklo ve Francii již po roce 1830, kdy byl prohlášen francouzským králem Ludvík Filip Orleánský, s jeho jménem je spjata krátká recidiva rokokových časů, vládl do roku 1848. V Čechách se, jak bývá pravidlem u většiny stylů, projevilo 2. rokoko s určitým zpožděním. Rokoko si potrpí na **rokaj**, rokaj není nic jiného než mušlový ornament. Druhé rokoko si libuje v barvě bílo modré, zelenobílé. Vše je přezdobeno, často používaným motivem je zmiňovaná rokaj. Populární jsou perly. V granátových špercích se spolu s granáty vyskytují **perly** především říční. Granátové zboží s perličkami z této doby je zpracované skupinově, ale drobné kameny jsou ještě často bez průhledu, podloženy zlatou fólií. Nejpopulárnější je květinový dekor. Z květin jsou populární zvláště macešky. Ve 2. rokoku se začínají vyrábět duté (foukané) šperky, jsou to šperky tvořené tenkou vrstvou zlatého či stříbrného plechu. Plechy se zhotovují lisováním. Vylisované plechy se spojují a vytvářejí trojrozměrné uvnitř duté šperky. Oblíbeným motivem dutých šperků byla mašle. **Duté šperky** se často poškozují, deformují nebo prorážejí a možnosti jejich opravy jsou limitující, neboť hrozí nebezpečí propálení. Luxusnější šperky jsou navíc často zdobeny emaily. Duté druhorokokové šperky se objevují i s českými granáty, jsou to obvykle velké kameny osazené samostatně. Hladké duté šperky se pak vyrábějí i později a objevují se v podobě dutých náramků i ve 20. století. Duté šperky dávají dojem velké váhy zlata, i když se ve skutečnosti jedná jen o plech. Tento efekt využívali již antičtí Řekové.

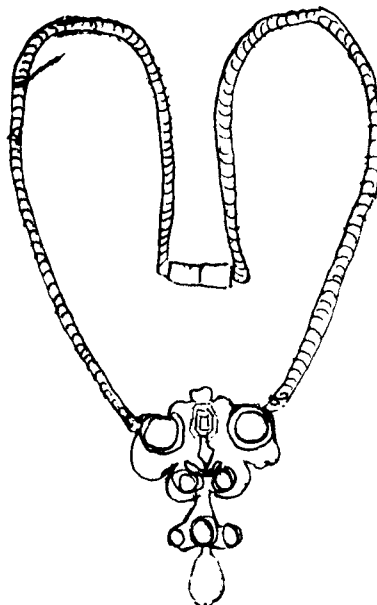
Brož s perličkami,
2. polovina 19. století:



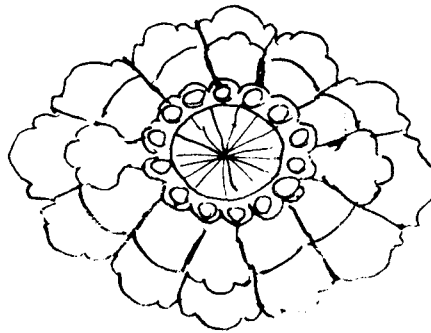
Přívěs hvězda s perličkami,
2. polovina 19. století:



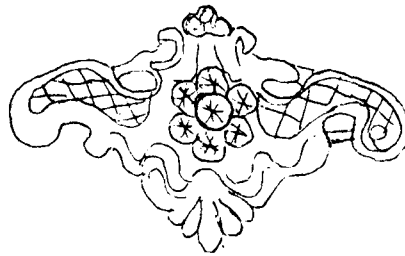
Druhorokokový náhrdelník
z dutého zlata:



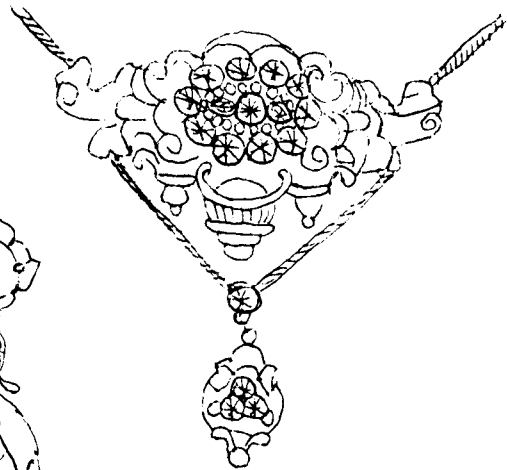
Druhorokoková brož
z dutého zlata:



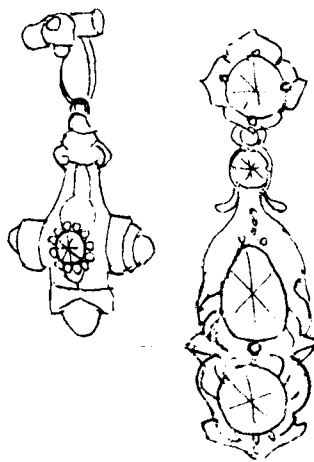
Brož z dutého zlata
2. rokoko zdozená
českými granáty:



Náhrdelník z dutého
zlata, 2. rokoko:



Náušnice z dutého zlata,
2. rokoko:



Smuteční brož,
2. polovina 19. století
s girandolou:



Náušnice s třásněmi
(ověsy) a emaily,
1870, pseudorenesance:



Po 2. rokoku se prosazuje pseudorenesance, zástupcem tohoto období v oblasti šperku v Čechách je Koula. V roce 1867 se na výstavě v Paříži představují egyptské a antické vykopávky, to je jeden z podnětů pro vznik **pseudorenesance**. Egyptská tematika se objevuje ve špercích v letech 1860 - 1890 a je spojena zároveň se suezskou krizí, sporem mezi Anglií a Francií o ovládnutí zbudovaného suezského průplavu v Egyptě. V pseudorenesanci jsou rovněž populární etruské vzory, filigrán a granulace. Snaha o ovládnutí této techniky začíná již v klasicismu a je spojena se jménem italské rodiny **Castellani** působící později v Londýně. Tajemství etruské techniky bylo plně odhaleno až kolem roku 1930. Znovu se pochopitelně probouzí zájem o kamej a mozaiku. V tak zvaném **archeologickém stylu** pracuje celá řada dalších zlatníků jako G. Guliano, F. Fontenay. Řecko-římský styl ve Vídni napodobuje firma Josef Bacher und Sohn. Pokud bychom měly chronologicky popsat archeologické objevy, které ovlivnily zlatnickou výrobu v 2. polovině 19. století musíme na prvním místě jmenovat poznání asyrské civilizace po roce 1840 díky objevů sira A.H. Layerda. Po roce 1860 se ve zlatnictví objevují egyptské motivy díky objevům A. Marietta a výstavbě suezského kanálu (1854-69). V egyptském stylu pracoval například francouzský zlatník **H. Vever**. Od poloviny 19. století se díky archeologickým vykopávkám objevují v anglickém šperku keltské motivy.

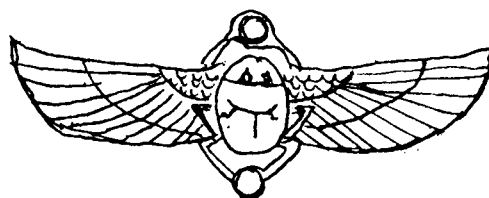
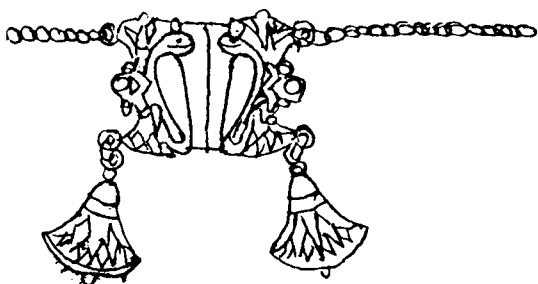
Šperky ze zlata

egyptský archeologický

styl, email, tyrkys, lapis lazuli

tento styl vrcholí ve 20. letech

20. století:



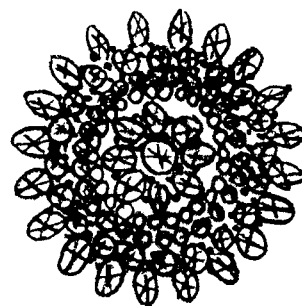
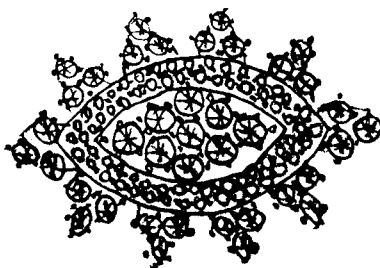
Výroba granátových šperků v Čechách kulminuje v letech 1840 - 1890 a s určitými peripetemi pokračuje dodnes. Nejznámější granátové šperky jsou vyrobeny technikou pavé (dláždění), která se zhotovuje různými způsoby a využívá skupinového účinku kamene. Nejstarším způsobem v tomto období je vkládání granátových rout do obrub bez průhledu (do skříněk), podložených zlatou fólií. Kamene takto podložené mají krvavou barvu. Dalším způsobem je **technika štíftová** (nýtková) používaná od roku 1856, použita byla poprvé zlatníkem Kolbou v Praze. Tato technika umožňuje, že je kámen přístupný ze spodu i shora. Kámen je ze všech stran uchycen nýtky. Uchycují se takto zejména menší kamene. Tato metoda se nejvíce používá v současné stříbrné granátové produkci. Určitým zdokonalením nýtkové techniky je **technika mezi zlatá zrnka do mřížek** z konce 70. let 19. století, která kombinuje metodu nýtkovou a obrubovou. Kámen je z jedné strany držen obrubou a z druhé nýtkem, je samozřejmě průhledný. V současné době se nejvíce používá u zlaté produkce granátových šperků. V letech 1880 - 1890 se granátové šperky šířily po celém světě, dostaly se přes Polsko i na Ruský carský dvůr. Granátový náhrdelník měla ruská carevna již na vídeňském kongresu v roce 1815. Granátové šperky se objevovaly v katalogích amerických zlatnických firem. V té době se granáty osazovaly především v tak zvaném tombaku, slitině o ryzosti zlata nad 190/1000. Populární byly zvláště brože, někdy upraveny tak, aby se nechaly použít i jako závěs, nebo zasklené ze zadu jako medailon na fotografii. Populární byly i v dnešní době těžko využitelné čelenky, korunky a hřebeny. Nejpopulárnější byly brože ve formě hvězd, vyskytovaly se ve velkém množství a dnes je lze stále snadno koupit, ceny se liší dle velikosti a zpracování, v tombaku je lze koupit už od 3.000,- Kč. Náramky s několika řadami granátů jenž lze v tombaku koupit již od 4.000,- Kč, s rozšířeným centrálním vzorem však i kolem 12.000,- Kč. Krásné a ceněné jsou i granátové náhrdelníky z té doby. Jestliže se člověk vydá do Londýna, je překvapen kolik je na zdejším starožitnickém trhu granátového zboží a jeho cena je vyšší než u nás. Od roku 1860 byl v Čechách zrušen cechovní systém a zaveden svobodnější živnostenský řád. To vedlo k rozšíření produkce a ke vzniku

Drahé kovy

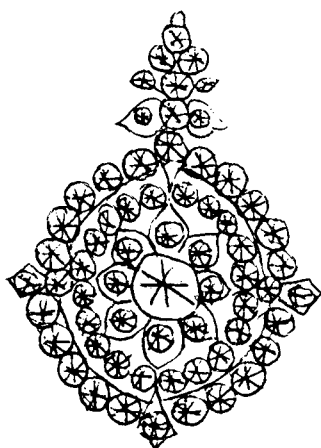
69

turnovské odborné školy. Nejprve se zde učilo pouze brusičství a zasazování kamenů, později bylo rozšířeno o zlatnictví a stříbrnictví. Od poloviny století byl populární několik desetiletí i další český kámen vltavín (Moldavit). S vltavínem v té době často pracoval zlatník Rudolf Langer (značí se iniciály RL), šperky byly obvykle ve zlaceném stříbru a vltavíny fasetově broušené. Později začal být vltavín imitován lahvovým sklem, neboť má stejné chemické složení i fyzikální vlastnosti, a jeho popularita zvláště v broušené podobě upadla. Druhorokokové šperky kombinují granáty s perlami. Vedle granátové výroby u nás byla v 90. letech oživena tradice **glyptiky** - rytí kamenů. Na rudolfinskou tradici navázal Karel Zapp, který vychoval Josefa Drahoňovského (1877 - 1938), celosvětově uznávaného glyptika, který pracoval i se sklem. J. Drahoňovský se stal později profesorem Umělecko průmyslové školy v Praze a vychoval např. K. Tučka, L. Přenosila, Havlase. Díky úspěchům českého zlatnictví bylo založeno odborné školství. V roce 1884 Šperkařská škola v Turnově, 1885 Umělecko průmyslová škola v Praze, 1896 Pražská odborná škola zlatnictví, která byla pod patronací Obchodní a živnostenské komory. Absolventi těchto škol pomohli překonat krizi granátových šperků přelomu století. Od 90. let 19. století byly granátové šperky produkovány ve velkém množství nejen v tombaku, ale osazovaly se do nejrozličnějších předmětů, přes lidové čepce ke kroji, po zdobení vazby knih. Masové produkce a použití hraničící s kýčem způsobily pokles ceny granátů. Bohatá klientela přechází k dražším kamenům zejména diamantům, akvamarinům, drahým opálům.

Granátová brož pavé,
nýtková technika,
2. polovina 19. století:



Závěs s českými granáty,
2. polovina 19. století:



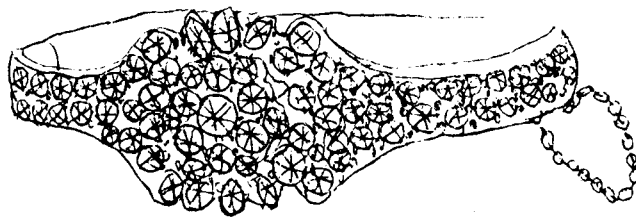
Drahé kovy

70

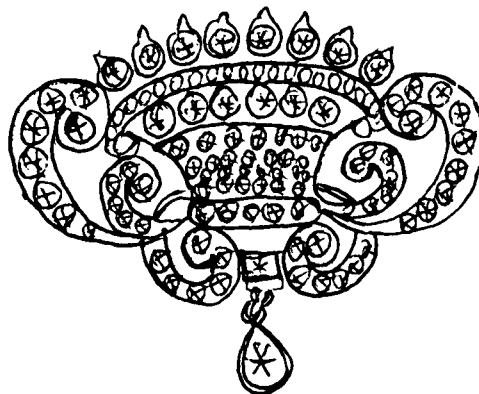
Náhrdelník s českými granáty,
2. polovina 19. století:



Náramek s českými granáty,
2. polovina 19. století:



Granátová brož kolem roku
1890, Au 580/1000, Turnovská škola:

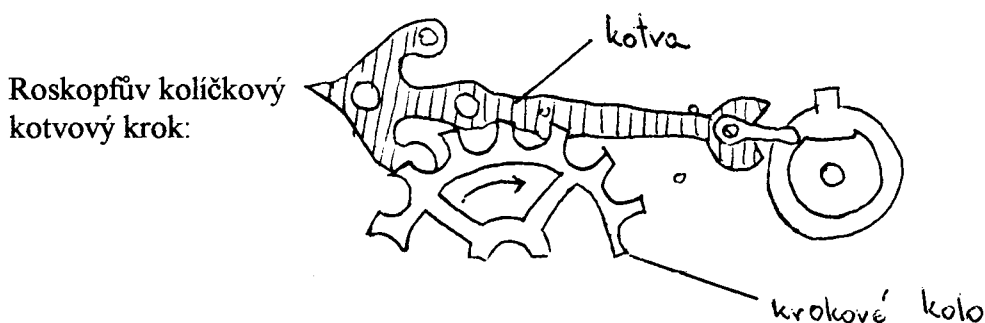


Kapesní hodinky z 2. poloviny 19. století jsou tak běžné, že pokud nejsou od významných výrobců, nemají vysokou cenu. Jsou to obvykle továrně vyráběné švýcarské hodinky. Jednotlivé díly hodinek se normalizují, aby byly použitelné do hodinek různých značek. Standardní jsou i velikosti ciferníků. Velikost hodinek se určuje podle rozměrů hlavní desky stroje. Ta se obvykle neměřila v mm, ale v tak zvaných francouzských linkách. Francouzská linka je rovna 2,226 mm. Hodinky o velikosti 10 linek mají desku o průměru $10 \times 2,226 = 22,26$ mm. Levné hodinky a téměř všechny hodinky dámské mají v této době cylindrový krok. Kotvový krok je znakem hodinek lepších. Stříbrné pánské kapesní hodinky, jež mají samozřejmě stříbrné pouze pláště, se dnes prodávají už od 2.000,- Kč. Zlaté hodinky se prodávají nad 5.000,- Kč. Americké hodinky se u nás příliš nevyskytují, ale v té době byly stejně dobré jako hodinky Švýcarské. K tradičním značkám z USA patří American Watch Company (A. W. Co.) z Walthamu, Elgin, Hampdon. Po roce 1891 vznikají v USA tak zvané **železniční hodinky**, které se mají odchylovat pouze o 30 vteřin za týden. Američané po roce 1878 vyrábějí i první levné „**jednodolarové**“ **hodinky bez kamenů** v soukolí. Oba tyto druhy hodinek vyrábí v Evropě zejména švýcarská firma

Drahé kovy

71

Roskopf. Hodinky Roskopf byly levné hodinky pro široké vrstvy, přesto se vyznačují i po letech poměrnou přesností. Hodinky Roskopf obvykle neměly kamenná ložiska a vyznačovaly se i krokem vlastní konstrukce, tak zvaným roskopfovým kuličkovým krokem. Tento krok má obdobu kotvy, která má však jiný tvar než kotva klasického švýcarského kroku. Na první pohled se kotva hodinek Roskopf liší tvarem palet na kotvě.



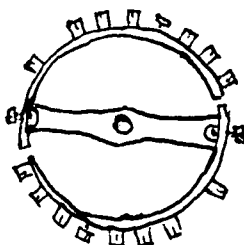
Někdy se setkáváme u hodinek z této doby i s tak zvanou **lunetou**, což je pohyblivý kroužek opatřený stupnicí na horní části pouzdra. V druhé polovině 19. století se zcela běžně objevují hodinky tři plášťové. Třetí plášť kryl ciferník hodinek, a od té doby vždy signalizuje kvalitnější hodinky než hodinky dvou nebo dokonce jen jedno plášťové. Tříplášťové hodinky se obvykle dělaly z drahých kovů. Později se objevují i tříplášťové hodinky v zlacené mosazi (double). Levnější tříplášťové zlaté hodinky mají často vnitřní plášť z mosazi. Třetí plášť hodinek se nejdříve uplatnil u anglických hodinek již před polovinou 19. století jako tak zvané **lovecké pouzdro**. Lovecké pouzdro v podstatě již bylo 3. pláštěm hodinek, který chránil ciferník se sklíčkem před poškozením. Později se setkáváme s tak zvaným pouzdem **pololoveckým**, které má vyříznutý malý kulatý otvor, abychom viděli na ručičky a jsou na něm vyobrazeny hodiny. Nechá se tak určit čas bez otevření pláště hodinek. U nás jsou tyto hodinky někdy nazývány mlynářky. Na přelomu 19. a 20. století přebírají vedoucí úlohu ve výrobě a zlepšování hodinek Švýcaři. První vyrábějí i náramkové hodinky. Na konci 19. století se objevují **osmidenní kapesní hodinky** obvykle s částečně otevřeným ciferníkem, tak že je vidět část strojku, jsou dekorativní a populární. Osmidenní hodinky s otevřeným ciferníkem se prodávají i v obecném kovu přes 3.000,- Kč a ve stříbře přes 5.000,- Kč. Běžněji se ve 2. polovině 19. století objevují i kapesní **hodinky s budíkem**. Nejlevnější varianta hodinek s budíkem z té doby lze koupit už okolo 3.000,- Kč. Ceny všech značkových hodinek jsou několikanásobně vyšší než neznačkových. Kapesní hodinky IWC Schaffhausen v obecném kovu se prodávají nad 4.000,- Kč a stříbrné nad 8.000,- Kč, zlaté nad 20.000,- Kč. Pokud mají takové zlaté hodinky **mikroregulaci** a šroubovací šatony, prodávají se nad 30.000. Mikroregulace je jednoduché zařízení houslovitého tvaru, které umožňuje plynulý posuv pomocí

Drahé kovy

72

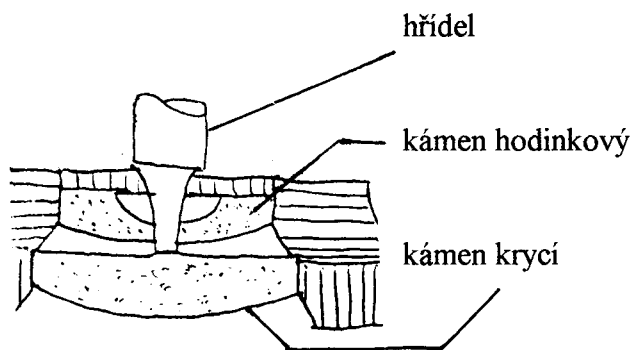
šroubku klasické regulace vlásku. Lepší hodinky z té doby mají již **na setrvačce posuvné šroubky** k regulaci kyvu setrvačky. Posuvem šroubků na setrvačce lze seřizovat chod hodinek ve velkých teplotních rozdílech. Kruh setrvačky je tvořen ze dvou segmentů kvůli teplotní dilataci.

Setrvačka s dilatací a se šroubky pro regulaci chodu:



Kvalitu hodinek značí i **rubínové palety** na kotvě, které zaručovaly nižší tření mezi kotvou a krokovým kolem. Na konci 19. století se hojně objevují hodinky s **ložiskovými kameny** ze syntetických rubínů. Do vynálezu syntetických rubínů se od počátku 18. století, kdy byly ložiskové kameny poprvé použity, používaly různé drahé kameny. Samotné ložiskové kameny nejsou obvykle vidět, protože jsou překryty kamenem krycím.

Uložení hřídele v kamenném ložisku:

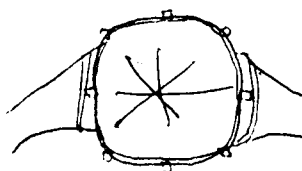


U lepších hodinek se někdy vyskytuje tak zvaný **incabloc** neboli tlumič nárazu. Incabloc chrání setrvačku před poškozením při otřesech jako je náraz nebo pád. Tlumič nárazu umožňuje hřídeli setrvačky i ložiskovému kameni malé boční vychýlení. Kapesní Omegy z této doby se však cenově příliš neliší od běžných hodinek, protože byly vyráběny ve velkém množství. Velmi často se setkáváme s nápisem Remotoir uvnitř plášťů kapesních hodinek z 2. poloviny 19. století. Nejedná se o výrobce hodinek, ale o typ hodinového stroje. Podobně někdy hovoříme o systému Roskopf, Roskopf je však i výrobcem hodinek. Ve 2. polovině 19. století se v Čechách

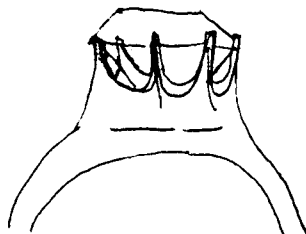
setkáváme i s výrobky sasské firmy z **Glashütte**, založené v roce 1845 F.A. Langem. Firma v Glashütte učinila ze Saska další evropské středisko hodinkové výroby a existuje dodnes. V Glashütte se pouštěli i do výroby komplikovaných hodinek. Firma Glashütte však není jediným německým výrobcem hodinek, od 2. poloviny 19. století se více méně úspěšně pokouší o výrobu hodinek i další německá firma - Junghans z tradiční německé hodinářské oblasti Schwarzwald. **Junghans** je výrobcem hodinek i dnes. Lepší značky hodinek mají na zadní straně pláště nebo na stroji vyraženo výrobní číslo neboli kalibr. Kalibr určuje typ hodinkového stroje, popřípadě hodinek. Označení pomocí kalibru se používá i u moderních současných hodinkových strojů. **Výroba hodinek v Čechách** nemá velkou tradici. Po roce 1850 se již nevyplatí ručně vyrábět kapesní hodinky, a řada firem zaniká. Drobní čeští hodináři se zaměřují pouze na opravy hodinek a maximálně na výrobu pouzder k hodinkám, ve kterých je uložen švýcarský stroj. Jedinou výjimkou je pražská hodinářská firma **Hainz**, která v roce 1845 zavedla manufakturní výrobu hodinek, později se rovněž orientuje na montáž ze švýcarských dílů.

6. 7 Secese (1890 - 1918)

Na konci 19. století se **vývoj šperku** ubíral **dvěma základními směry**. Na jedné straně stála nově se rozvíjející secese a na druhé straně šperky s brilianty a perlami, které nosily privilegované vrstvy. Oblíbená barva těchto šperků byla bílá, proto někdy hovoříme o tak zvaném bílém zboží. Inspiraci tato móda čerpala v klasicismu a v prvním Napoleonově císařství. Často se objevovaly i diamanty mimořádných velikostí. Většina diamantů pocházela po roce 1880 z Jižní Afriky. Zdokonaluje se způsob fasování briliantů, které jsou zásadně fasovány v průhledu. V roce 1886 se objevuje Tiffaniho fasování tvořené 8 krapkami. Tento způsob fasování se používá dodnes zvláště pro velké kameny v prstenech.



Tiffaniho fasování od roku 1886:

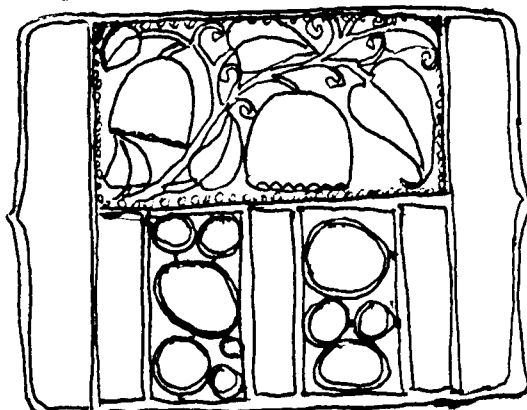


Po roce 1890 se ve velkém na trhu objevují kultivované perly z Japonska. Specialitou té doby jsou dlouhé náhrdelníky z kultivovaných perel. Počátky secese nesahají do Francie, ale do Anglie, kde vzniká **hnutí umění a řemesel** proti historismu. Hnutí umění a řemesla se později v Anglii vyhybá přehnané francouzské secesi. Nejznámější představitel anglického hnutí je Ch. Ashbee. Po pravdě řečeno však v

Drahé kovy

74

Anglii nedosahují především v technologické dokonalosti francouzské zlatnické kvality. Ve šperkařství má velký úspěch skotská (glasgowská) škola, nejvýznamnějším představitelem je Mackintosh. V Anglii působí rovněž **preraffaelisté**, kteří ovlivní secesi zejména v malířství. Podobně maluje nakonec i Alfons Mucha (zejména tváře a jejich výraz). V Anglii se vytváří i zcela nový styl někdy nazývaný **modern style**, v jehož duchu vyrábí své výrobky firma **Liberty Style**. Liberty byl původně obchodní dům s uměleckými předměty, pro něhož vyráběli dobové předměty včetně šperků nej přednější tvůrci hnutí umění a řemesel. Firma Liberty a Co. byla založena v roce 1875 a založil ji A. L. Liberty, začínala jako obchod s orientálním zbožím, porcelánem, hedvábím... Mezi návrháře šperků pro Liberty nakonec patřil i Archibald Knox, Gaskin, Oliver Baker. Firma Liberty se nejvíce ve šperkařství proslavila keltským abstraktním dekorem tak zvaným „Cymric“. Šperkařské návrhy realizovala Liberty firma Haselers, kterou Liberty na počátku století pohltila. Liberty pracovala ve šperku především ve stříbře a později přechází i na zlato. Počátek 20. století je nejslavnějším obdobím Liberty. Velkým konkurentem Liberty byla firma **Murrle, Bennett a Co**. Výrobky této firmy jsou rovněž sběratelsky velmi oblíbeny. Firma prodávala v Londýně, ale vyráběla v německém Pforzheimu. Firmu založil Němec Ernst Murrle. Řadu návrhů pro Murrle, Bennett a Co. dělal nejslavnější výrobce německých secesních šperků Theodor Fahrner. Ačkoliv secese v Anglii vznikla, nerozvinula se, protože vliv historismu byl příliš silný. Bohatá buržoazie od konce 19. století s oblibou nakupuje historické šperky patřící šlechtě. Secesní styl jak ho chápeme v Čechách má na Západě název **Art nouveau**. Art Nouveau byl původně pařížský obchod s uměním, který měl na Světové výstavě v Paříži celý pavilón. Styl art nouveau přišel do Anglie v roce 1901, a bylo přejmenováno na „new art“ (nové umění), na trhu se však příliš neuplatnil, protože zde byl považován za kýč. Ve Francii se o secesi hovoří někdy i jako o Mucha Style nebo spíše o **Belle Époque**. Belle Époque však vyjadřuje umění širšího období z přelomu století vyznačující se směsí secese a historismu. Po světové výstavě v roce 1900 se nejen v Paříži hovoří o art nouveau, což je světově nejrozšířenější název pro secesi. Francouzská secese je dekorativní podobná jakou známe i u nás, a skutečně zavání někdy až kýčem. Francouzské slovo sécession značí odloučení nebo odtržení a uchytilo se ve střední Evropě. Ve Vídni hovoříme o **Sezessionstil**. Vídeňská secese není tak dekorativní jako francouzská a obsahuje spíše geometrické tvary, má blíže k pozdějšímu art decu. Ve Vídni se i ve šperku uplatnila skupina umělců působící ve skupině tak zvané **Wiener Werkstatte**. Šperky byly obvykle ze stříbra v duchu geometrické secese. Wiener Werkstatte byla založena v roce 1903 a uzavřena v roce 1932. Jejím financování přispěl bankéř F. Warndorf. Ve šperku pracuje Wiener Werkstatte s levnými materiály. Šperky jsou obvykle stříbrné zdobené polodrahokamy. Mezi návrháře patří Josef Hoffman, C.O. Czeschka, K. Moser, D. Peche. Stříbrné šperky signované WW, JH (Wiener Werkstatte, Josef Hoffman) se dnes prodávají v Německu i přes 100.000,- Kč.

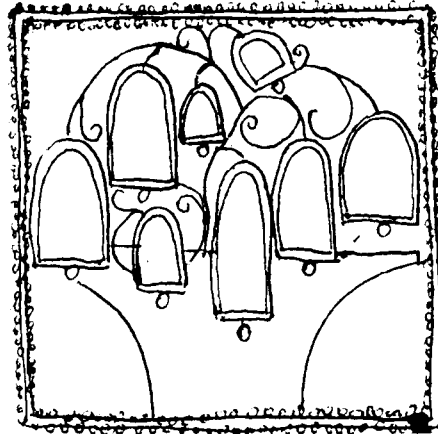


Brož od Josefa Hoffmana,
Wiener Werkstatte, 1910-1911,
stříbro, malachit, mechový achát:

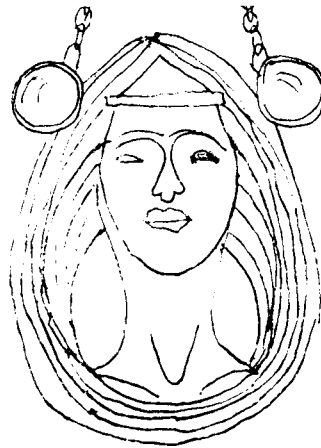
Drahé kovy

75

Brož Wiener Werkstatte, J. Hoffman,
1910, monogram WW, JH, 5,3 x 5,3 cm,
Ag, korál, ametyst, prodána za rekordních
600.000,- Kč:

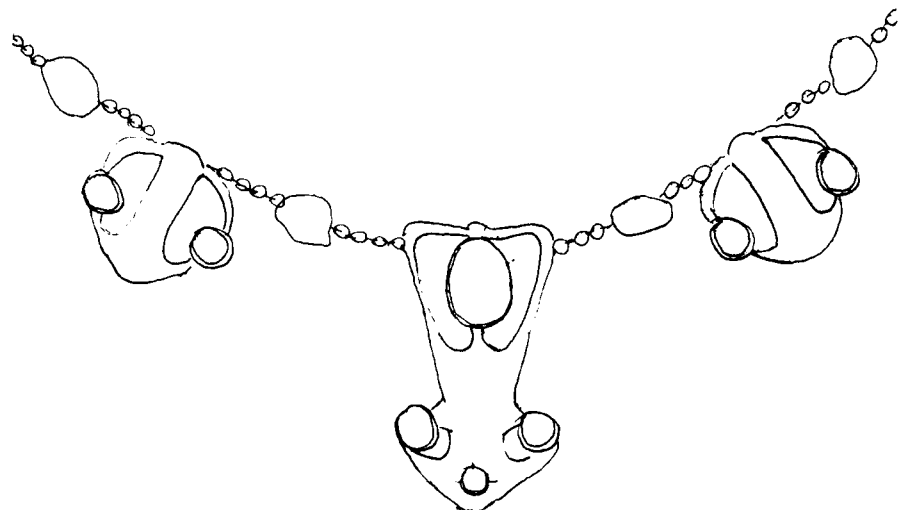


Itálie označuje toto období **Liberty** či **Floreal** a Německo **Jugendstil**. V Německu byl střediskem výroby secesních šperků Pforzheim. Podobně jako v Anglii se spoléhá více než na materiál na originální design. Dělá se ve stříbře a nízkokarátovém zlatě. Použité kameny nejsou příliš cenné. Největší postavou německého šperkařství té doby je T. Fahrner. Fahrner zaměstnával při navrhování šperků umělce z **Darmstadtské kolonie**. Darmstadtská kolonie vznikla v roce 1898 pod patronací mecenáše moderního umění velkovévody Ernst-Ludwiga Hesenského, ten pozval největší osobnost vídeňské secese architekta Josefa Maria Olbricha, aby vytvořil návrhy budov a interiérů v kolonii. Olbrich navrhoval šperky i pro T. Fahrnera.



Přívěs ze stříbra a opálů,
Wiener Werkstatte:

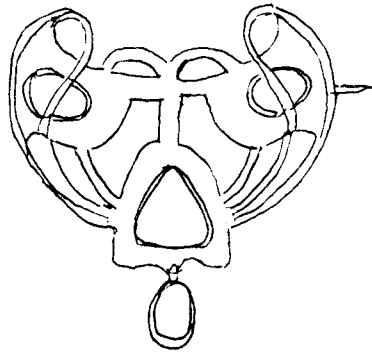
Náhrdelník s perlami,
Liberty, návrh Knox,
počátek 20. století:



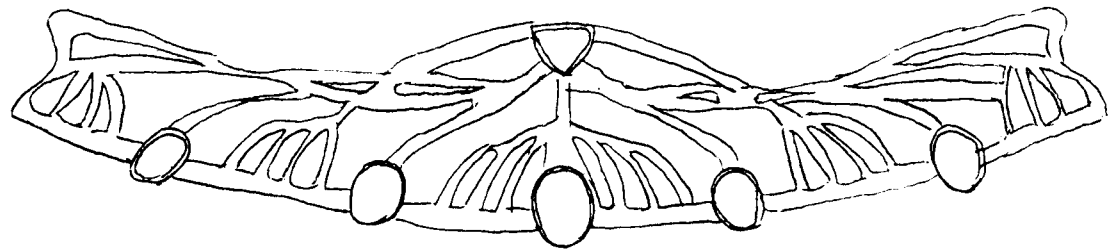
Drahé kovy

76

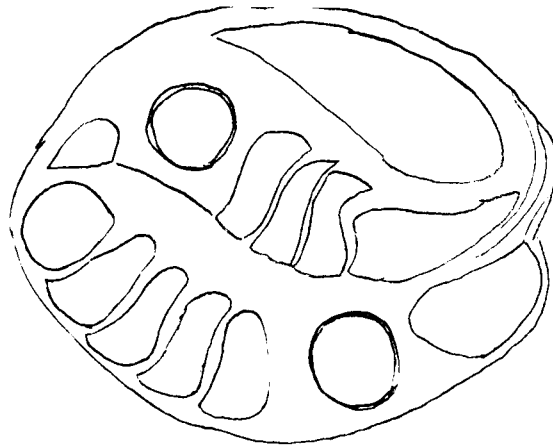
Brož Liberty,
kolem roku 1910:



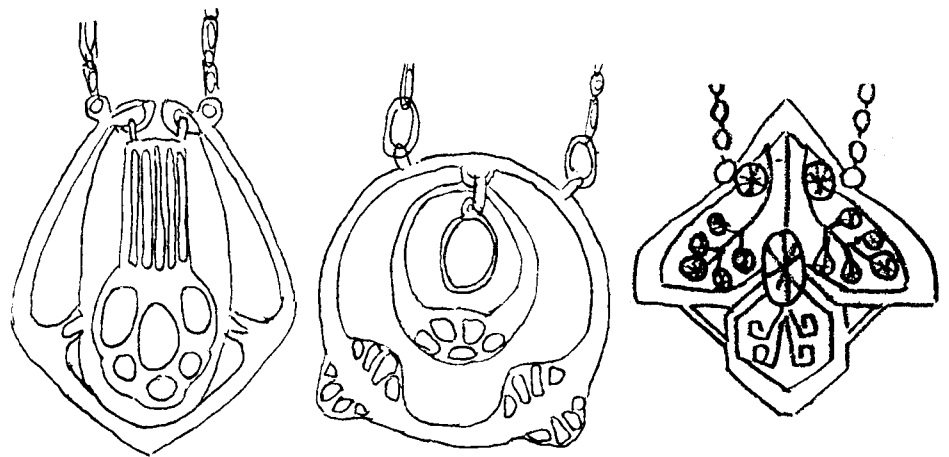
Brož Anglie,
styl Liberty,
kolem roku 1905:



Brož stříbrná
firma Murre, Bennett Co.,
návrh Fahrner:



Náhrdelníky stříbro
firma Murre, Bennett Co.,
návrh Fahrner:



Brože stříbro,
severská secese,
návrh Georg Jensen,
počátek 20. století:



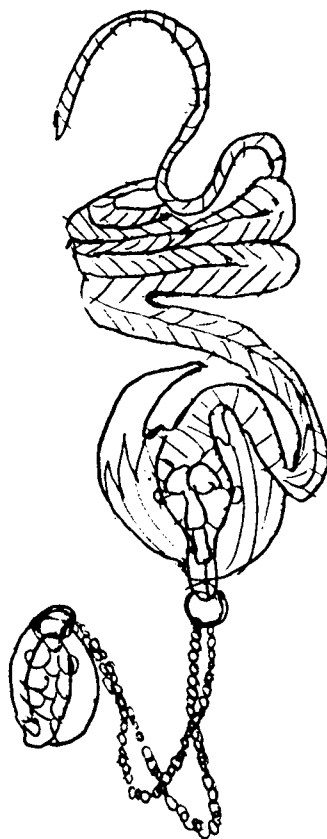
Velký vliv na vznik pozdější secese měla Owenova Gramatika ornamentu a japonské dřevořezby. Používají se ornamenty rostlinné (bodlák, kosatec, orchidej, leknín), živočišné (zoomorfni - hmyz, netopýr...), geometrický (navazuje se na dávné tradice: vzory nordické, keltské, anglosaské, slovanské, ale vytváří se i naprosto nové abstraktní vzory). Secese pronikla do celého uměleckého řemesla a v některých oblastech např. ve skle překročila svůj dekorativní horizont a přispěla k novému rozvoji. Secese používá barvy fialové, zelené, hnědé, žluté. Z materiálů slonovinu, želvovinu, záhnědu, topas, rubín v nafialovělé barvě. Velmi často se používal ortoklas měsíček - mléčný kámen s modrým nádechem, který se brousil výhradně do kabošonů. Populární rovněž byly emaily všech barev dokonce i opalizující. Secese vrcholí ve Francii, kde tvoří nejznámější firmy Lalique a Gallé. **Lalique** pracuje i na špercích pro herečku Sarah Bernardotovou. Největším Laliquovým zákazníkem byl arménský miliardář žijící v Paříži a Londýně Gulbenkian. Nechá si od Lalique zhotovit celou sbírku šperků, patří mezi ně i slavná brož „vážka“. Sbírkou Gulbenkiana se dnes nachází v Lisabonu, i když nejvíce secesních šperků je vystaveno v Paříži. Lalique své šperky signuje na viditelném místě iniciály RL ve věnečku nebo plným jménem Lalique. Je často napodobován, potrpí si na motivy hmyzu, ženských secesních hlav (dívka s rozpuštěnými vlasy), ale i ženských těl a fantazijních námětů hmyzu (vážka s ženským tělem). Jeho firma funguje až do roku 1939, vyrábí náramky, závěsy, hřebeny. V roce 1909 Lalique kupuje sklárnu a později se pouští i do výroby art decového lisovaného skla, které se napodobovalo a vyrábělo i u nás. Lalique používal rád levnější materiály. Řeže ve slonovině, rohovině, jantaru, ale jeho vášní byl email. Lalique používal techniku smaltu plique-à-jour, která umožňuje přístup ze spodu i shora. Jedná se jako u vitráže o sklo osazené v kovovém rámečku. Smalt plique-à-jour se obvykle provádí tak, že se ke zlaté obrubě přidělá měděné dno a takto připravená forma se zaplní smaltem. Dno se potom kyselinou odleptá. Šperky od Laliqua se dnes prodávají nezávisle na ceně materiálu v přepočtu za statisíce korun a částky do 1 milionu nejsou výjimkou. Je zajímavé, že **Gallé** se proslavil rovněž nejen jako zlatník, ale i výrobce secesního skla na kterém dominují naválcované vrstvené a leptané vzory zvláště květin. Předměty jsou rovněž viditelně signovány Gallé. Vázy Gallé patří mezi nejznámější a nejdražší výrobky ze skla, proto se dnes vyskytuje mnoho jejich padělků. Výrobky ze skla typu Gallé se u nás vyráběly na počátku 19. století zvláště v severních Čechách. Dvojici těchto zlatníků doplníme americkou firmou **Tiffany**, která rovněž rozšířila zlatnickou výrobu o výrobu secesního, tentokrát irizujícího skla, které bylo rovněž vyráběno a nezávisle rozvíjeno u nás v Klášterském Mlýně u Kašperských Hor

Drahé kovy

78

světoznámou firmou Loetz. Firma Tiffany vznikla v roce 1837 a začínala jako obchod s drobným zbožím. Později se specializuje na šperky dovážené z Evropy. Po roce 1844 firma Tiffany organizuje výrobu amerického stříbrného zboží a stává se dodavatelem bohatých amerických patricijských rodin Astorů a Vanderbiltů. Dnes tyto jména nesou názvy významných kosmetických firem. V roce 1877 se k firmě Tiffany přidal známý mineralog George Frederick Kunz, který pro firmu kupuje drahé kameny a rozjíždí se vlastní výroba zlatých šperků. Po roce 1892 se Tiffanyho syn Louis Comfort Tiffany proslavil na vlastní pěst výrobou šperků ze skla a skleněných předmětů zvláště váz a lamp z irizujícího skla. Firma Tiffany působí dodnes jako veliká nejen zlatnická firma v USA. Do historie secesního zlatnictví se vepsal i Čech působící v Paříži Alfons Mucha, který navrhl v roce 1897 slavný náramek pro Sarah Bernardotovou. Tento náramek realizovaný Fouquetem je ve tvaru hada. Náramek je spojen řetízkem s prstenem. Materiálem je zlato zdobené diamanty a rubíny. Hadí kůže je místy imitována mozaikou z opálů. V roce 1888 navrhl granátový náhrdelník pro Sarah Bernardotovou i František Špork to však bylo ještě klasické skupinové zpracování granátů ve stylu historismu. Muchovy návrhy šperků realizoval obvykle francouzský zlatník **George Fouquet**. Firma Fouquet byla založena v roce 1854 a proslavila se především pseudorenesančními a secesními šperky.

Náramek od A. Muchy pro Sarah Bernardotovou, realizováno Georgem Fouquetem, 1899, náramek spojen s prstenem, zlato, diamanty, rubíny, mozaika z opálů:



Drahé kovy

79

Dalšími významnými francouzskými zlatnickými firmami té doby je Chaumet, Boucheron, Falize, Vever, Gailard, Cartier. Šperky z té doby byly často čitelně signovány. Pravděpodobnost, že narazíte v obchodě na signovaný originál je mizivá a je velká obava z padělků. Velké francouzské firmy jako Cartier si zakládají na počátku 20. století pobočky v Londýně (Bond Street) a New Yorku, což jim umožní pozdější celosvětovou expanzi. V dílně René Laliqua pracuje i **Eugene Feuillatre**, který 18. října 1899 proslaví i samostatně. Významný je i **Philippe Wolfers** a **Van der Veld** v Belgii, kteří přejali střízlivější anglický styl stejně jako rakousko-německá Wiener Werkstatte.



Secesní přívěsy
ve stylu art nouveau:

Secesní náhrdelník:



Secesní brož:

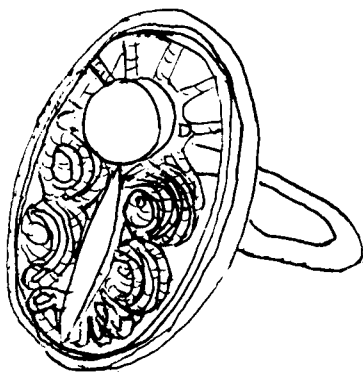


Přívěsek ve zlatě,
secese, Boucheron:

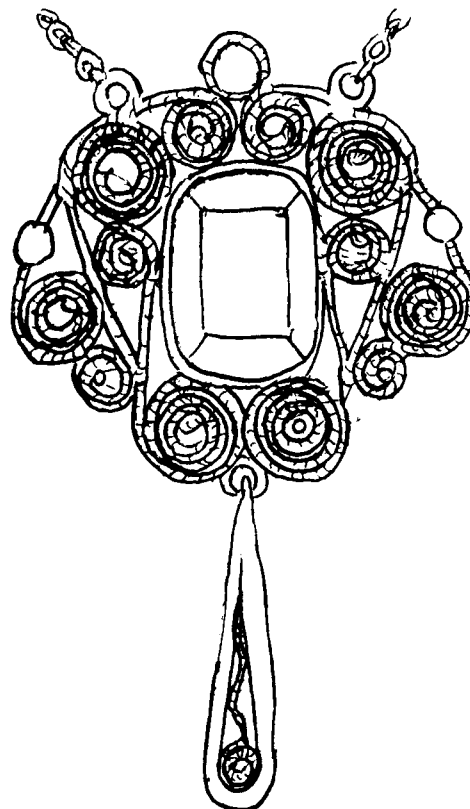


Nejvýznamnějším českými návrhářem secesních šperků byla pravděpodobně **Marie Křivánková**, tvořící v letech 1908 - 1920. Družstvo **Artěl**, které je činné po roce 1908, se svými výtvyry již přibližuje art decu. Předním představitelem Artělu v oblasti šperku byl F. Stocker, který pracoval ve stříbře a granáty osazoval broušené do čočkovců. J. Reimann byl velkým propagátorem secesních granátových šperků v první čtvrtině 20. století. Dekorativní secese byla později v Čechách i ve světě až do 70. let 20. století vnímána jako kýčovitá a nevkusná, potom se situace změnila. V 80. a 90. letech 20. století se secese napodobuje ve skle i jiných materiálech a můžeme hovořit o návratu její popularity. V 90. letech 19. století se vyráběly české secesní šperky, které dosahují vysoké umělecké hodnoty. Nejsou to již pouze šperky granátové a nejsou obvykle zpracovány technikou pavé (dláždění). Vyskytují se obvykle jednotlivé kameny v secesním dekoru. U nás patří ke známým osobnostem té doby **Franta Anýz**, který navrhoval šperky ve stylu vídeňské geometrické secese. Používal signaturu FA. Byl absolventem Umělecko průmyslové školy v Praze a později se zabýval hlavně výrobou odlévaných uměleckých předmětů např. svítidel. Krásné odlévané lustry jsou často i signované. Firma se stala součástí firmy Zukov působící dodnes. Mezi další návrháře českých secesních šperků patří **Josef Ladislav Němec**, Marie Křivánková. Pozdější zlatnické práce Marie Křivánkové se vyznačují zlatým filigránem, který byl hojně napodobován. Šperky navržené M. Křivánkovou vyráběly především zlatníci R. Jankovský, A. Pešula, P. Vávra, Karel Ebner. **Karel Ebner** pracuje i v době 1. republiky, zemřel až v roce 1951. **Václav Němec** byl otcem J. L. Němce a měl zlatnickou firmu, která značila iniciály VN, výjimečně později JLN. Dalšími významnými zlatníky v Čechách té doby byli Emanuel Novák a Josef Vrabec. Jejich výrobky byly blíže vídeňské secesi (geometrické secesi) než art nouveau. Poslední vzepjetí slávy granátového šperku konce 19. století ukázala výstava pražské obchodní a živnostenské komory v roce 1908. Z vystavovatelů jmenujme J. Jošta, M. Schobera, F.J. Chrámu, A. Mejšťrika, V. Bergmana, J. Eisnera, J. Dubovského, W. Gutha, F. Krieshofera, R. Lukeše, J. Krumlovského, V. Matouše. Úpadek granátového šperku umocnila 1. světová válka. Nelze zapomenout na českou bižutérii, která se rozvíjela od 2. poloviny 19. století zvláště v okolí města Jablonce nad Nisou v severních Čechách. Na konci 19. století se napodobovaly zejména vysoce drahé viktoriánské šperky a to nejen štrasy, ale všechny barevné kameny pomocí skla. Velké množství je i secesní bižutérie. Kov je obvykle mosaz. Bižutérie si svojí popularitu držela i v období 1. republiky po roce 1918 a byla i dobrým vývozním artiklem. V té době se dělá i art decová bižutérie. Po roce 1945 se výroba soustředí zvláště na štrasové (imitující diamant) stříbrně pokovené předměty a její význam opadá. V 90. letech se v Čechách v obchodech objevuje jednak bižutérie nová (včetně starých napodobenin), ale i bižutérie přímo montovaná ze starých dílů. Montování bižutérie z dílů dovedlo k sériové výrobě již na počátku století i zlatnickou výrobu. Bižutérie nejen napodobovala zlaté výrobky, ale mohlo dojít i k opaku, ze vzoru bižutérie byl vyroben zlatý výrobek. Bižutérie ovlivnila zlatnickou výrobu i jinak, strojové broušení skleněných kamenů bylo přeneseno na drahé kameny a největší producent strojově broušených drahokamů firma Swarovgem je dílem exulantů výrobců bižutérie z Čech.

Prsten, geometrická secese, filigrán, Marie Křivánková:



Filigránový náhrdelník, geometrická secese:



Art deco (1920 - 1940)

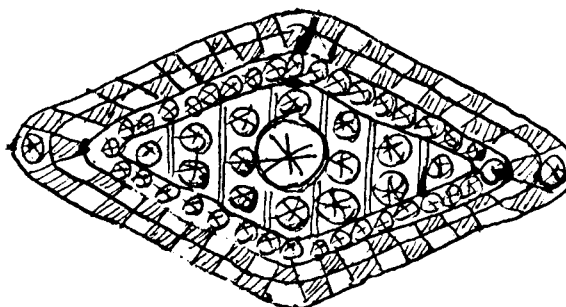
Art deco se vyvinulo zejména z **vídeňské** (abstraktní geometrické) **secese** reprezentované zejména architektem Josefem Hoffmannem, z německého **Jugendstil** z Pforzheimu a **anglického stylu liberty** . Ve šperku leží inspirace art deco i v **diamantovém zboží 18. století fasovaném ve stříbře** . Diamanty se však na rozdíl od 18. století nefasují do stříbra, nýbrž do bílého zlata a platiny. Platina se kupodivu používá v diamantovém šperku déle než bílé zlato. Bílé zlato pro komerční použití se začíná používat až po 1. světové válce a platina již od konce 19. století. Větší diamanty se v art deco osazují výhradně v průhledu. Platina byla nejpobulárnější v diamantovém zboží od 1. světové války do 30. let. Potom se začíná více uplatňovat bílé zlato, i když oba materiály spolu i nadále dobře existují. V českých poměrech je někdy zboží ze zlata a platiny s diamanty zejména z období art deco nazýváno bílým zbožím. Art deco v drahých diamantových špercích používá i barevné kameny a geometrické tvary, čímž se liší od bílého zboží v době secese. Silnou inspirací je i **exotické umění** černé Afriky, Japonska a Egypta. K egyptské popularitě přispěla v roce 1923 objevená Tutanchamonova hrobka. Znovu objeveno bylo i americké indiánské umění. Je zde znát velká popularita nových dopravních prostředků: aut, letadel, obřích lodí, vzducholodí, které inspirují umělce. Abstraktní motivy jsou ovlivněny **kubismem** . V Německu se odnož art deco nazývá **Bauhaus** . Bauhaus byl uzavřen již v roce 1933 nacisty. U nás je předchůdcem art deco družstvo Artěl založené již v roce 1908. **Artěl** zhotovuje výrobky v kubistickém stylu, někdy se objevují různé drobnůstky jako mosazné krabičky se signaturou Artěl i na současném trhu. Art deco se přiklání ještě více k geometrickému ornamentu a barvě. Pokud se v art deco objevuje něco z tohoto

světa, pak jsou to zoomorfí prvky zvláště motivy nahých ženských postav, populární jsou i koně, rybičky a exotická zvířata jako sloni a opice. Hezké zoomorfí motivy jsou vidět na lisovaném artdecovém sklu Lalique a na jeho severočeských imitacích. Mezníkem, který ohraničuje vznik art deca je výstava dekorativního umění v Paříži v roce 1925. V tomto uměleckém stylu není nosnou silou už jen Evropa, ale i USA. Z Ameriky přichází vlna **hollywoodského stylu**. Hollywood se svými filmy ovlivňuje světovou módu. Jedním z populárních Hollywoodských motivů je například stylizovaná palma. Ráz stylu art deco nejen ve šperku však stále diktuje Paříž. Toto období se rovněž vyznačuje masovou výrobou z levných materiálů. Období art deco 1920 - 1940 je obdobím, které je velmi podobné dnešní době, diktát jednoho stylu není universální. V 30. a 40. letech 20. století se začínají používat naušnicové **klipsy**. Píchání uší přestává být moderní. Klipsy doplňují starší způsob upínání náušnic na nepropíchnuté uši, které se dělalo šroubem, který svíral ušní boltec. Klipsy rozšířily připínání náušnic na uši jak pro drahé náušnice na jedné straně, tak pro bižutérii na straně druhé. Za zmínku stojí i zvláštní typ diamantové klipsové brože, která se vyráběla až do 50. let 20. století. Jednalo se o brož spínanou ze dvou částí - klipsů. Klipsy se mohly nosit i samostatně pod výstřihem. O art decu se někdy posměšně hovořilo jako o stylu „**kokteil party**“. Kokteillové večírky byly v té době velmi populární. Art deco vzniklo v atmosféře neklidu, v době kdy se změnil tradiční ideály a postoje díky I. světové válce. Bujela deziluze a cynismus na jedné straně a na druhé straně silná chuť žít a užívat si. Dochází k silnému sociálnímu kvasu, tradičně bohatí chudnou a rodí se noví bohatí podnikatelé. Bohatství se dostává i mezi širší vrstvy obyvatelstva. Noví bohatí se snaží dostat mezi vyšší vrstvy, a pořizují si luxusní zboží. Snaží se být „chic“ (čtěme šik - francouzský výraz pro elegantní). Ženy vystupují z pozadí, uplatňují se v práci i podnikání. Ženy jsou na jedné straně v oblékání praktické a na druhé straně šokují nepraktickými modely. Nikdy do té doby se neužívalo ve šperkařství tolik drahých materiálů zhotovených s takovým umem. Diamant byl tak populární, že se ironicky říkalo, že se stal nejlepším přítelem dívek.

Art decová brož ve tvaru cypřiše z roku 1927, materiál diamanty, onyxy, smaragdy:



Brož ve tvaru kosočtverce diamanty a onyxy:



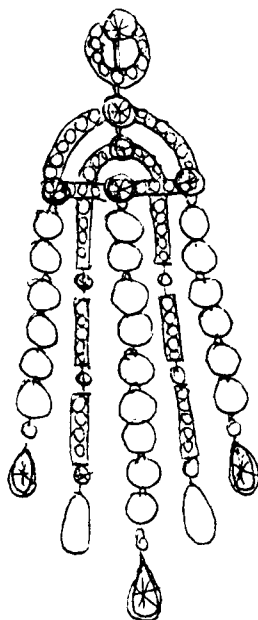
Drahé kovy

83

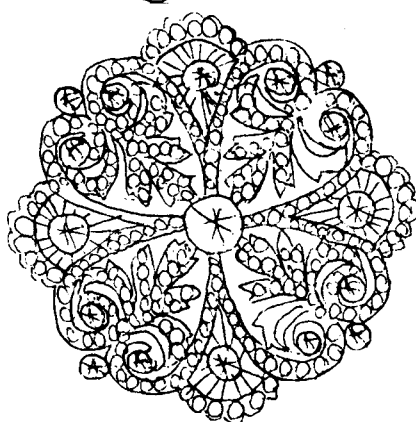
Náhrdelník s brilianty,
Anglie kolem roku 1925:



Náušnice s brilianty a perličkami,
Anglie kolem roku 1925:



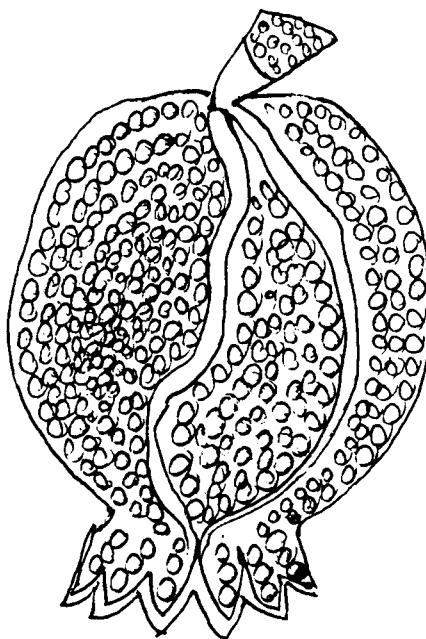
Brož s brilianty,
Anglie okolo roku 1925:



Zároveň se však nikdy nevyrábělo tolik šperků z levných materiálů. Levné šperky měly moderní design, móda se měnila tak rychle, že bylo praktičtější koupit levný šperk, a když vyšel z módy, prostě se ho zbavit. Levné šperky se dělaly ve velkých sériích a proto se jich hodně zachovalo dodnes. Levné šperky byly populární zvláště v době

krize okolo roku 1930. Nejslavnější šperky z levných materiálů dělala **Coco Chanel**. Již ve své době se však art deco mnoha lidem ošklivilo a tradiční střední a vyšší vrstvy si nechávaly vyrábět zboží i v historizujícím stylu, typickým příkladem je nábytek - jídelny z 30. let, doznívá i secese. V art decu dosahuje šperk velkého rozvoje. Jména šperkařství art deco jsou: Cartiér, Boucheron, Lalique, Templiér, Chaumet, Fouquet, Sandoz, van Cleef, Jensen, Lacluche..... Zavedení zlatníci **Chaumet**, **Boucheron**, **Tiffany a Cartiér** určovali základní směr vývoje. Nejslavnější šperkařské firmy umístily v Paříži svá sídla v ulici Rue de la Paix a na náměstí Place Vendome, a můžeme je zde nalézt i dnes. Slavná firma Cartiér byla založena v roce 1847 a vyráběla ve své době i šperky ze zlatého plechu pokrytého smaltu a osázeného drahými kameny ve stylu 2. rokoka. Firma již v této době získávala zákazníky u panovnických dvorů. V době art deca se firma **Cartiér** stala světoznámou a její sláva dosud trvá. Za slávou Cartierových bratrů Louise a Pierra stál v době art deca návrhář Jeanne Toussaint. Cartiér obvykle signuje své výrobky psacími písmeny Cartiér, nebo velkými tiskacími písmeny CARTIÉR, po kterých následuje název pobočky: New York, Londýn... **Tiffany** signuje své výrobky svým názvem Tiffany and Co, po kterém někdy následuje jméno význačného návrháře. Další legendou tohoto období se stal **Harry Winston**. Narodil s v New Yorku v roce 1896. Proslavil se především jako obchodník s diamanty, 60 z 303 hlavních světových diamantů prošlo jeho obchodem. Winston se zabývá rovněž broušením kamenů i výrobou drahých šperků, na špercích je vidět snaha o minimalizaci užití kovu při fasování. Firma Winston funguje i dnes, výrobky jsou signovány Harry Winston nebo Winston. Pro Coco Chanel pracuje v 30. letech návrhář **Verdura**, který se po roce 1939 v New Yorku osamostatnil. Je typický tím, že používá nejrůznější přírodní materiály bez ohledu na jejich cenu. Šperky jsou označeny obvykle velkými písmeny VERDURA a jméno Verdura je dnes rovněž světoznámé.

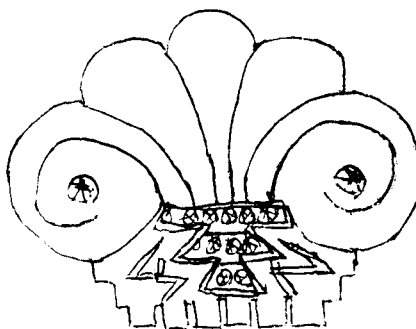
Granátové jablko
zlato, rubíny, olivíny,
1930, Verdura:



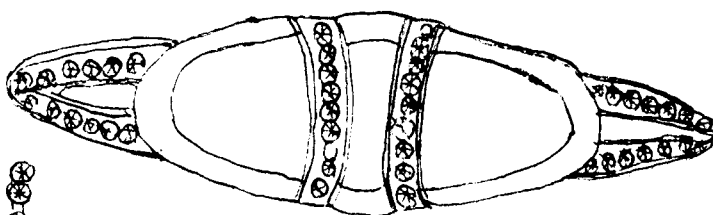
Drahé kovy

85

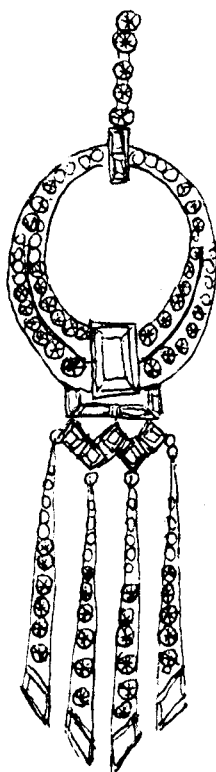
Brož od Cartiera, zlato, onyx,
diamant, email, 20. léta 20. století:



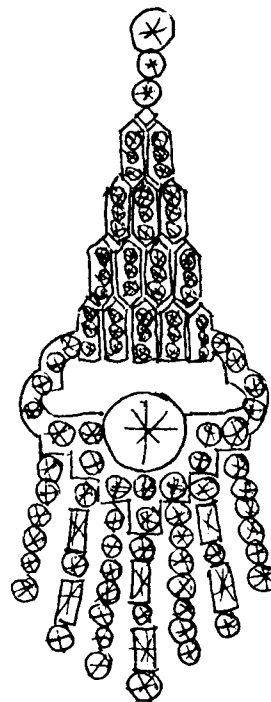
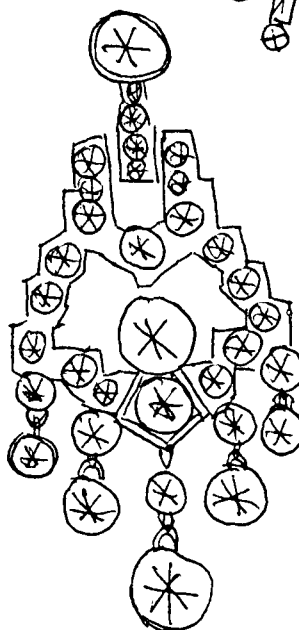
Brož od Boucheron, onyx,
korál diamanty, 20. léta 20. století:



Diamantová náušnice
z konce 20. let 20. století:



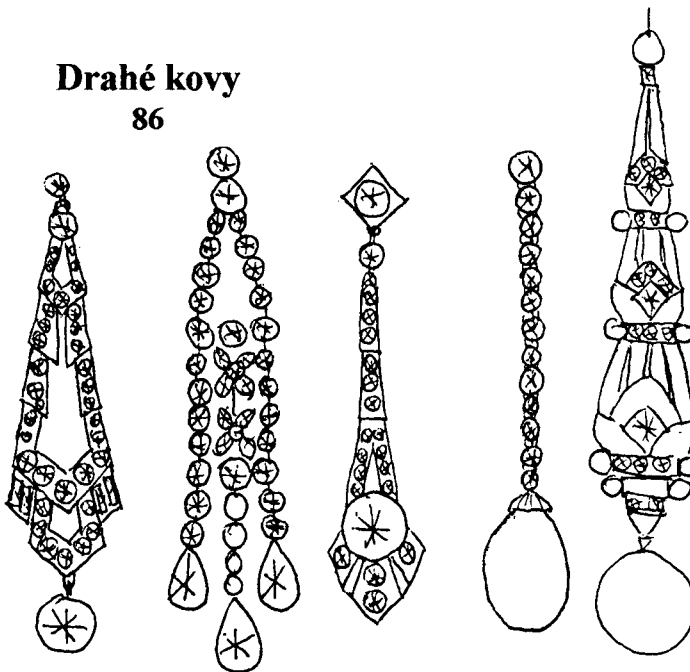
Diamantová náušnice
z konce 30. let 20. století:



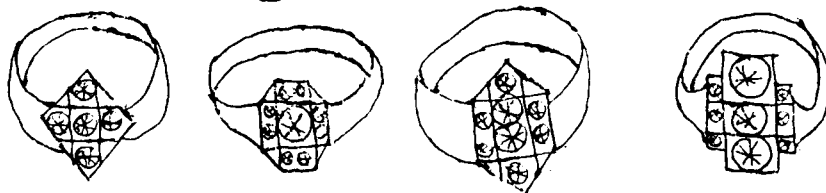
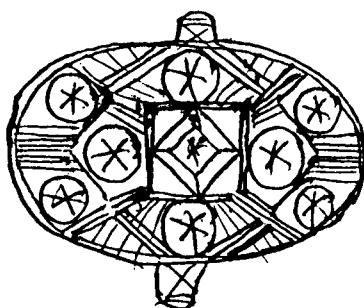
Drahé kovy

86

Diamantové a perlové náušnice
20. a 30 léta 20. století:



Art decové prsteny
z 20. a 30. let 20. století:



Dalším světovým pojmem je **Van Cleef and Arpels**. Původně se jednalo o velmi starou rodinnou firmu obchodující s diamanty. Po roce 1935 až dodnes vyrábí Van Cleef and Arpels šperky, které se vyznačují téměř neviditelným fasováním. Šperky jsou značeny psací i tiskacími názvy firmy a nesou číslo modelu. **Mauboussin** je další světově proslulou francouzskou šperkařskou firmou. Firma byla založena již v roce 1827, ale až po roce 1920 silně rozvíjí export. Výrobky se označují velkými písmeny **MAUBOUSSIN**. Po roce 1955 se Mauboussin zaměřuje i na levnější dobře zpracované zboží. Velmi slavnou historii má firma **Mellerio dits Meller**. Rodina šperkářů původem z italské Lombardie působí od 16. století v Paříži a pracuje pro panovnický dvůr. Mellerio dits Meller má pobočky mimo Francii již od 19. století. V současnosti jsou výrobky firmy značeny plným názvem Mellerio dits Meller. **Kutchinsky** byl polský emigrant žijící v Londýně od počátku 20. století. Šperkařská firma Kutchinsky se rozvíjí v 30. letech 20. století. Do dnešního dne přinesla mnoho technických zlepšení včetně nových zlatých a platinových slitin.

Módní styl obepínaných jednoduchých šatů a krátkých vlasů dával příležitost náhrdelníkům, náramkům i náušnicím. Nejen šaty byly jednoduché, jednoduché byly i malé kloboučky, art deco kontrastovalo s přezdobeným stylem odívání počátku století. Art deco si potrpělo na různé zbytečnosti a módní doplňky zhotovené často ve stříbře. Jednalo se o cigaretové špičky, pudřenky, cigártašky, pouzdra na rtěnky, zapalovače, taštičky a především hodinky.

Prostor ve šperkařství ve 20. a 30. letech 20. století dávalo použití nových materiálů: **bílého zlata a především platiny**. Pevnější platina dávala možnost novému osazení

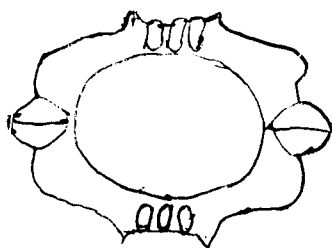
Drahé kovy

87

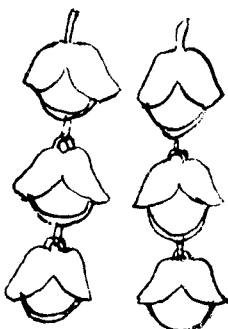
kamenů. Populární byly i diamanty ve formě **briliantů**, perly, smaragdy. Často se používala i kombinace červená černá ať ve formě emailů nebo korálů a onyxu. Barevné kameny se brousí do mimořádně **hranatých tvarů** například baget (baquette). Hranaté byly obvykle i tvary šperků. U šperků je zjevná snaha, aby bylo vidět co nejvíce kamenů a co nejméně kovu. Mění se obliba typů šperků. Kamej vychází definitivně z módy a je nahrazována kovovými medailony. Brože jsou mnohem méně populární. Přesto se vyskytují ve velkém množství hezké exépláře **briliantových broží**. Náušnice jsou dlouhé, protože se tak hodí k modernímu krátkému sestřihu. Šperky, zvláště levnější se vyráběly ze zcela nových materiálů ve šperkařství jako: ebenu, chrómu, plastických hmot (zvláště bakelitu), syntetických kamenů (korundy, spinely, rhinestone), lakovaných kovů, černého jantaru. Z těchto materiálů se vyrábějí i extravagantní šperky velkých velikostí (spíše divadelní atrapy), které proslavila tanečnice Josefina Bakerová. Tyto šperky již mají velice blízko k bižuterii, která se v té době rovněž hojně nosí.

Klenotnická výroba té doby, to je zboží ve zlatě a platině s diamanty, se zpočátku do Čech dováží, ale na konci 20. let 20. století se prosazuje i u nás. Snubní prstýnky konečně po téměř století **změnily svou podobu**. Začaly se používat prstýnky shimmy (dle dobového tance), které měly lichoběžníkový profil a byly úzké a dělaly se z bílého případně z dvoubarevného zlata. Bohatší klientela si někdy nechávala vyrábět snubní prstýnky s diamanty.

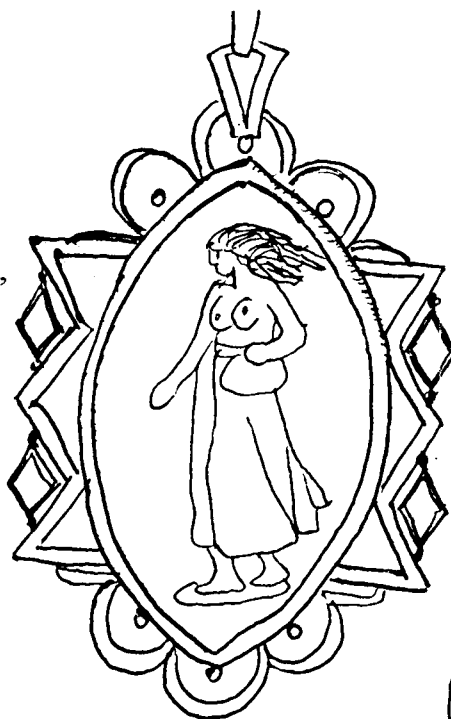
Konzervativní střední vrstvy se v **Čechách** povětšinou s art decem příliš neztotožňovaly, ale obliba diamantů osazených v platině či bílém zlatě byla všeobecná. Zvláště v nábytku byly střední vrstvy, jak bylo řečeno, konzumenty historizujícího zboží, a proto zde bylo místo i pro návrat granátových šperků se vzory konce 19. století. Výroba se však rozbíhala pomalu. Nový puncovní zákon zrušil zlato nízké ryzosti 250/1000 (neugold), a tak se granátové šperky vyráběly obvykle ve zlaceném stříbře. Dnes je u těchto i novějších šperků zlato ošoupané a šperky se vyznačují černající bílou barvou stříbra. Nejvýznačnějšími výrobci té doby byl František Šimůnek, Josef Vilzef, J. Laskota, J. Vávra, Valešová a spol.



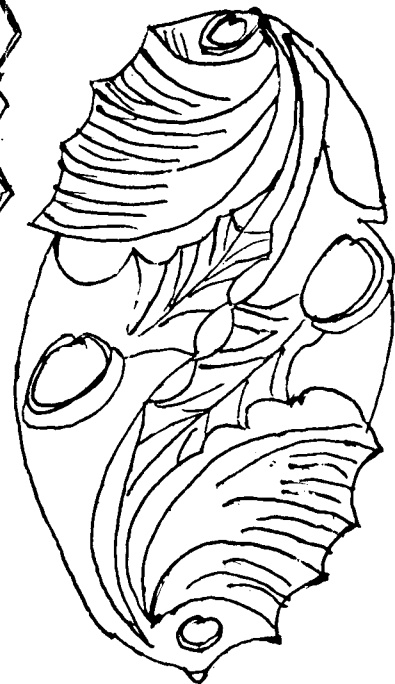
R. Stocker - Artěl brož
a náušnice s karneoly:



Závěs řezba v křišťálu,
1920, Au 580/1000, zdobeno
syntetickými rubíny, délka 7,4 cm,
Turnovská škola:



Brož Josef Vrabec (J.V.)
1920-1930, Ag 800/1000:

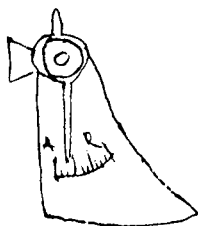


Dochází k vítězství **náramkových hodinek** nad hodinkami kapesními. Zdobené náramkové hodinky nahrazovaly náramek jako šperk. Art decové hodinky měly velmi často obdélníkový tvar. Řemínky a pláště náramkových hodinek vytvářely někdy přední zlatníci jako Cartiér a hodinky od Cartiéra jsou i dnes přepychem. Módnost náramkových hodinek způsobila i to, že mnoho lidí si amatérským způsobem předělávalo kapesní hodinky na hodinky náramkové. Náramkové hodinky nastupují po hodinářské krizi v roce 1909 a vývoj originálních mechanických hodinových strojů trvá dodnes i přes krizi způsobenou kvarzovým digitálním systémem v 70. 20. století. U některých dražších moderních hodinek se přístup ke stroji zajišťuje speciálním klíčem. Bez těchto speciálních klíčů není vhodné pláště otvírat, protože hrozí nebezpečí jejich poškození. Slavné hodinářské firmy používají kromě klasických hodinek i kvarzový systém, ovšem vždy ve spojení se starým dobrým hodinovým ciferníkem. Popularita mechanických hodinek se obnovila v 80. letech 20. století. Mechanické hodinky se neustále zdokonalují a jsou téměř posledním běžně používaným ryze mechanickým zařízením. Slavné hodinářské firmy vyrábí od 20. let 20. století náramkové hodinky nejen jako šperk, ale i na sport. Hodinky se vyrábějí i ze zlata a platiny, zdobí se diamanty. Vytváří se složité nové mechanické stroje s mnoha funkcemi, hodinky, které mají mnoho funkcí se někdy nazývají „**Grande complication**“. Takové hodinky jsou obvykle kapesní a mají minimálně kalendář, stopky a bití. Lepší hodinky tohoto typu mají bití, které se nechá spustit i pouhým spuštěním tlačítka. Takové bicí hodinky bijí po zmáčknutí nejprve hodiny, pak jiným zvukem čtvrt hodiny a nakonec jiným zvukem minuty. Popularita hodinek grande complication je stálá od vzniku prvních anglických předchůdců těchto hodinek v 17.

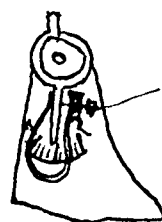
Drahé kovy

89

století. **Chronografy** jsou hodinky, které mají druhou sekundovou a hodinovou ručičku s malými ciferníky a mohou měřit dva časy současně. **Vodotěsné a antimagnetické hodinky** se objevily už ve 20. letech 20. století. Vodotěsné hodinky mají na sobě napsáno do kolika metrů pod vodou je možno se s nimi ponořit. Vodotěsnost hodinek nevydrží na věky. Kvalitní firmy však zajistí u starších typů hodinek, které již vodotěsnost ztratily výměnu sklíčka a těsnění kolem korunky, a dokáží opět vodotěsnost obnovit. Populární jsou tak zvané vojenské hodinky vyznačují se mimo jiné obvykle černým ciferníkem, jsou samozřejmě vodotěsné, nárazuvzdorné a antimagnetické. Modernější mechanické stroje mají někdy i **automatické natahování**, hodinky se natahují pohybem. Dalším hitem mechanických strojů 2. poloviny 20. století jsou věčné **kalendáře**, které přihlížejí k přestupným rokům a **měsíční fáze**, které indikují fáze měsíce. Lepší hodinky mají na zadní straně pláště vyraženy čísla modelu. Tomuto číslu říkáme **kalibr**. Zároveň stále o hodinkách platí, že čím mají víc rubínů tím jsou kvalitnější, hodinky do 20 rubínů nejsou mimořádné. Rubíny zabraňují opotřebení soukolí. Dalším znakem dobrých hodinek může být dlouhé natahování a dlouhý chod. Kvalitní kapesní hodinky se vyznačovaly rovněž tak zvanou mikroregulací, poznáme ji tak, že taková regulace má houslovitý tvar.



Klasická regulace kapesních hodinek.



šroub
mikroregulace

Mikroregulace kapesních hodinek.

Mezi nejznámější hodinářské firmy meziválečného období patří především švýcarské firmy, ale i firmy z Francie a USA. Jsou to **Audemars Piguet**, firma založena v roce 1881. Nejznámější model hodinek je Royal Oak. Firma však vyrábí i šperkové modely osázení brilianty. **Baume a Mercier**. Od roku 1834 Baume konstruuje chronografy, firma Baume a Mercier vzniká až po roce 1918. Vyrábí i šperkové modely. **Breguet** je slavný už od konce 18. století. Breguet mnohokrát zdokonalil hodinkový stroj. Výrobky této značky nosil již Napoleon I., ale i Winston Churchill. Někdy se setkáváme na hodinkových pláštích s nápisem Breguet označujícím obvykle Breguetovu spirálu. Takové kapesní hodinky nemají obvykle nic společného s výrobcem hodinek Breguet. **Breitling** vyrábí od roku 1884, firma se však proslavuje až ve 30. letech 20. století výrobou leteckých hodinek s logaritmickým pravitkem okolo ciferníku. **Cartier** je původně pouze klenotnická firma působící od roku 1847 v Paříži. Hodinkami se zabývá od počátku 20. století. Slavné jsou první čtvercové hodinky typu Santos (od roku 1906). V roce 1919 přichází firma s neméně slavným modelem Tank. Cartier se soustředí rovněž výrazně na šperkové hodinky s brilianty a někdy je vybavuje i stroji jiných slavných firem například Patek Philippe. **Jaeger - Le Coultre** vyrábí od roku 1833, původně pod názvem Le Coultre. V roce 1925 se k

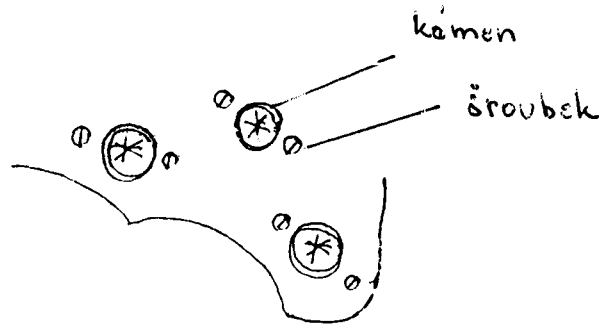
firmě připojuje E. Jaeger. V roce 1931 vzniká slavný model Reverso. Číselník se převrací, aby byl ciferník chráněn. Firma často vyrábí hodinky ve formě šperků. **Longines** byly hodinkami pro pilota Charlese Lindbergha, který první v roce 1927 přeletěl Atlantic. Firma funguje od roku 1866. V hodinkách pro piloty si dnes konkuruje s Omegou. Hodinky Omega je často vidět v kapesní verzi, ani dnes nepatří k nejdražším firmám. Omega vyrábí od konce 19. století, ale i přesto vyrobila v tomto období tolik kapesních hodinek, že se s nimi setkáváme zcela běžně na trhu i v cenách do 2.000,- Kč. Vždyť firma **Omega** produkovala na začátku 20. století až 200.000 kusů ročně. Typickým rysem těchto hodinek je pevně uzavíratelné pouzdro. Největší okamžiky zažívala Omega na přelomu 60. a 70. let 20. století, kdy její hodinky typu Speedmaster jako první vstoupily do kosmu na Měsíc. Reklamní slogan Omegy zní: „První a poslední hodinky, které byly na Měsíci“. Omega Speedmastery pro komerční použití se prodávají v obchodech do 70.000,- Kč. Hodinek typu Omega se rovněž používá k měření času na Olympijských hrách. Hodinky typu Seamaster se zase jako vodotěsné do hloubky 500 m používají při potápění. **Patek Philippe** je nejslavnější hodinářská firma. Byla založena už v roce 1839 jako Patek, Czapek a Co. Jména zakladatelů znějí Slovánský není divu Patek byl polský šlechtic a Francois Czapek se narodil v Čechách. V roce 1845 nahradil Czapeka Philippe. A. Philippe sestrojil první hodinky, které se nenatahují klíčkem, nýbrž korunkou na boku pláště, toto zlepšení přineslo revoluci v hodinářském průmyslu. Hodinky kupuje královna Victorie. Firma funguje dodnes a přichází s vynálezy, jenž mají zásadní význam. Patek Philippe je Royce-Royce mezi hodinkami. Obyčejné zlaté kapesní hodinky Patek Philippe z přelomu století se prodávají v ceně až 150.000,- Kč. Vytváří rovněž hodiny šperky a stroje typu grande complication. **Rolex** je firma založená až na počátku století. Proslavila se prvními vodotěsnými hodinkami Oyster, v nichž v roce 1926 první žena překonala kanál La Manche aniž se zastavily. Rolex ve 30. letech 20. století vyrobil první funkční automatické hodinky natahované pohyby paže. Edmund Hillary v roce 1953 jako první vylezl na Mont Everest rovněž s hodinkami Rolex. Jedná se o sportovní hodinky a v oblasti vodotěsnosti patří k nejlepším. Sběratelsky nepřitažlivější Rolexy jsou hranaté Rolex Prince. U hodinek Rolex je třeba dávat si pozor na asijské padělky. **Tag Heuer** jsou hodinky pro sportovce s tradicí 135 let. Uplatňují se na Olympijských hrách, ve Formuli 1. **Zenith** má tradici 133 let, vyznačuje se výrobou chronografů pro observatoře Jako hodinky kapesní z počátku 20. století se rovněž u nás vyskytují hojně v ceně okolo 2.000,- Kč. **Hamilton** je americká firma založená v roce 1892, původně vyráběla hodinky pro železnici. Hamilton se proslavil v inovacích i po druhé světové válce jako první vyrobil v roce 1957 hodinky na baterie. Hamilton byl v obou válkách dodavatelem americké armády. **IWC Schaffhausen** založeno v roce 1869. V roce 1893 byly vytvořeny slavné hodinky Calibre Schaffhausen. Zlaté náramkové „schaffhausenky“ se z té doby prodávají v ceně nad 20.000,- Kč. Zlaté kapesní hodinky IWC Schaffhausen se prodávají nad 30.000,- Kč. Hodinky IWC Schaffhausen jsou jedinou značkou drahých hodinek, která byla v Čechách rozšířena a proto se s nimi setkáváme na aukcích a výjimečně i v obchodech. Hodinky IWC Schaffhausen se proslavily zejména tak zvanými šroubovacími šatony. Jedná se vlastně o přichycení kamenů v soukolí pomocí šroubků. Obvykle jsou takto uchyceny kameny 3, ale někdy i více, obecně platí, že čím více je šroubovacích šatonů, tím jsou hodinky dražší. Strojky Schaffhausen se někdy dávaly do hodinkových plášťů i jiných výrobců. Firma funguje dodnes. V neposlední řadě je nutné jmenovat slavnou firmu **Vacheron a Constantin**, která se proslavila už

Drahé kovy

91

na počátku 19. století zavedením švýcarského kotvového kroku. Sláva této firmy trvá do dnešních dnů.

Šroubovací šatony (kameny)
u hodinek IWC Schaffhausen.



Dnes se nové obyčejné náramkové hodinky slavných značek pohybují v ceně nad 10.000,- Kč. Hodinky šperkoveho typu ze zlata nebo s mimořádným strojem stojí mnoho desítek tisíc českých korun. Hodinky zdobené brilianty stojí statisíce Kč. Nejběžnější značky hodinek z přelomu 19. a 20. století a z první poloviny 20. století, které se vyskytují na českém trhu jsou potom: **Doxa, Roskopf, Omega, Zenith, Lanci**. K lepším hodinkám z tohoto období patří například značky **Movado, Alpina, Tavannes Watch Company**, které ve strojích používají jak mikroregulaci tak šroubovací šatony. V Německu byla mezi válkami populární i firma **UMF**, která vyráběla ve velkém množství náramkové hodinky. Po 2. světové válce se název UMF mění na **Ruhla** a vyznačuje se levnými hodinkami.

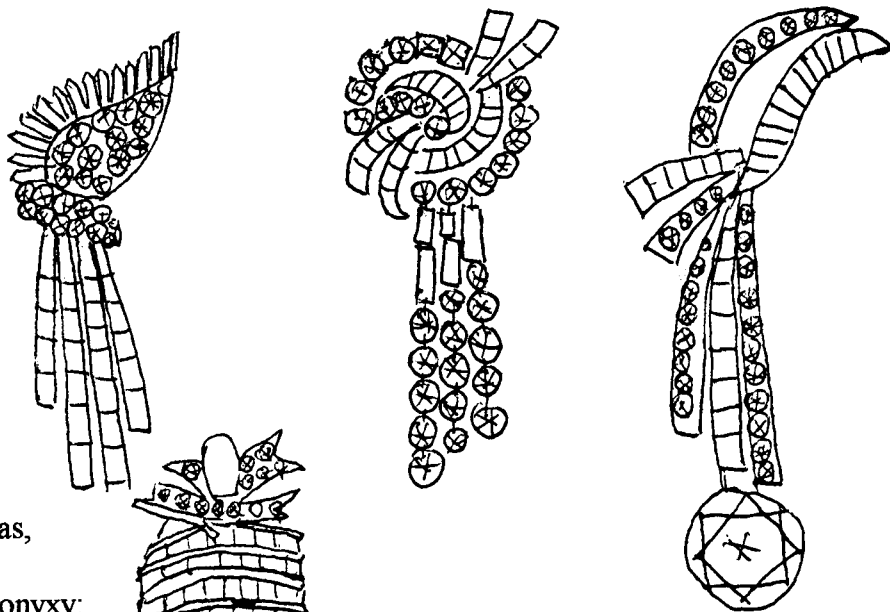
6.9 Současnost (1945 - 1998)

Po druhé světové válce se výroba šperků ubírá ve vyspělých zemích **čtyřmi základními směry**. Na jedné straně stojí šperk pro **střední a bohatší vrstvy**, který používá téměř zásadně přírodní drahé kameny. Diamanty jsou stále nejpopulárnějšími drahými kameny. Materiálem k výrobě je zlato a v 90. letech často opět i platina. V této oblasti výroby dominuje Francie a USA. Druhým směrem je výroba levných **komerčních šperků**. Jedná se o šperky se syntetickými kameny, které jsou osazeny ve strojově vyrobených špercích ze žlutého zlata. V této oblasti trhu dominuje Itálie. Zvláštní kapitolou je **stříbrný šperk**, který je dnes nejčastěji vyráběný v Asii. Tyto šperky jsou často velmi hrubé a osazují se do nich barvené polodrahokamy nebo sklo. Tyto šperky jsou určeny především pro chudší mladé lidi. Čtvrtým směrem je výroba **bižuterie** z obecných kovů a skla. Objevují se názory že tento směr, který měl zenit v době art deca pomalu upadá, ale až budoucnost ukáže. **V 50. letech 20. století** vzniká móda drdolů. Volný krk a šije dává velký prostor náušnicím a náhrdelníkům. Píchnutí uší je v 50. letech znakem příslušnosti k nižším třídám. Po druhé světové válce dochází k nástupu reálných motivů ve šperku. Ustupuje se od čistě geometrických tvarů art deca. Objevují se realisticky vyvedené náměty květin, zvířat. Barevné kameny se

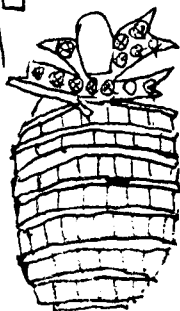
používají ještě více než v art deco. Od 50. let se ve šperku používá paladium, jeho obliba však dodnes *nedosáhla* větších rozměrů. V 60. letech se začínají osazovat i nebroušené přírodní materiály. Objevují se abstraktní technokratické motivy. Přicházejí do módy netradiční a levnější kameny a píchání uší již není tak nemoderní. 60. léta přicházejí s tak zvanou volnou tvorbou, šperk je považován za sochařské dílo určené k nošení. Vznikají šperky, které se dají jen těžko nosit. Objevují se netradiční materiály jako plasty. 70. léta 20. století se vyznačují hledáním a velkou uvolněností. Tabu předchozích let padají a hledá se nová inspirace. Jednotnost stylu se stává minulostí. Od 80. let 20. století dochází k inspiraci i v minulosti. Staré šperky přicházejí opět do módy. Tvůrci se inspiroují v minulosti, ale i moderní umění má prostor. Jedním ze směrů je vázání kovových drátků jako textilních vláken. V této souvislosti hovoříme o textilním dekoru. Píchání uší je zcela běžnou záležitostí. 90. léta 20. století prohlubují trendy 80. let. Inspirace v minulosti je zcela běžná.

Světová produkce navazuje po válce na časy art deco, a slavné firmy z té doby si ještě upevňují svojí pozici na světovém trhu. Přesto se objevují firmy, které zaznamenávají silný růst až po 2. světové válce. Patří sem i firma **Bulgari**. Bulgari je v současnosti jedna z vedoucích italských a řeckých zlatnických firem. Firma byla založena v 2. polovině 19. století Řekem Sotiriem Bulgarim. Bulgari oživuje antické a historické vzory. Rozkvět firmy začíná až po 2. světové válce. Bulgari rozšiřuje prodej do New Yorku, Ženevy, Paříže, Londýna, Milána, Mnichova, ale i Tokya a Singapur. Signatura firmy je BVLGARI. Samostatně působí členka rodiny Marina Bulgari, která signuje svoje návrhy Marina B. nebo MB. **Tiffany** zaměstnává nejvýznamnější světové návrháře 2. poloviny 20. století. Patří sem Elsa Peretti, Paloma Picasso (dcera Pabla Picassa), Jean Schlumberger. Tito návrháři jsou samozřejmě uvedeni na výrobcích spolu s názvem firmy Tiffany. **Repossi** je firma, která si vydobyla svojí pozici po 2. světové válce. Od 70. let expanduje z domovského Turína do celého světa. Dnes má pobočku i na nejprestižnější světové adrese pro výrobce šperků Place Vendome v Paříži. Firma se vyznačuje jednoduchým designem a kvalitním provedením. **M. Gérard** je další úspěšnou firmou založenou po 2. světové válce. M. Gérard původně pracoval pro Van Cleef and Arpels, v roce 1968 se v Paříži osamostatnil. Firma pracuje především s brilianty a označuje výrobky M. Gérard. **Laurence Graff** působí od 70. let 20. století v Londýně. Vyznačuje se tím, že ve svých výrobcích používá vzácné barevné kameny, jejichž kvalita předčí zpracování kovu. Výrobky se značí Graff. **Arthur King** rozvíjí svou firmu po 2. světové válce New Yorku. King pracuje s velkým množstvím materiálů, organické nevyjímaje. King má pobočky i mimo USA. Firemní výrobky se označují názvem KING velkými písmeny nebo signaturou. **Andrew Grima** rozvíjí svou firmu po 2. světové válce v Londýně. Klade velký důraz na nápaditost designu, který mu přinesl řadu ocenění včetně De Beer Diamonds International Awards. V 70. letech se firma rozšiřuje po celém světě, své výrobky značí velkými písmeny GRIMA. **Ilias Lalaounis** se narodil v Athénách v roce 1920 a vybuodoval zde světově proslulou šperkařskou firmu. Studuje historické, především antické šperky. V jeho výrobcích není vzorem jen antický šperk, ale i mozaika, architektura a výtvarné umění všeobecně. Později se Lalaounis inspirouje v byzantských, perských, židovských, japonských, čínských, indiánských předlohách. Lalaounis často pracuje s 22 karátovým zlatem. Výrobky jsou značeny ILIAS LALAOUNIS nebo monogramem vajčkovitého tvaru.

Kaskádové náušnice
s brilianty, 50. léta 20. století:



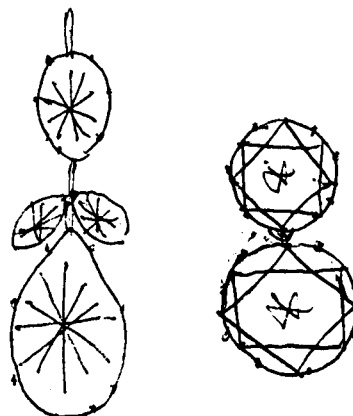
Náušnice, motivy ovoce - ananas,
60. léta 20. století, Tiffany,
návrhář Schlumberger, rubíny, onyxy:



Náušnice s antickým reliéfem, Bulgari,
70. léta 20. století:



Náušnice s velkými brilianty,
80. léta 20. století, David Webb:



Náušnice s antickým motivem,
zdobená granulací a perlami,
Lalaunis, 80. léta 20. století:

